

Sukupuolten tasa-arvon edistäminen kulttuurin ja vapaa-ajan toimialalla

2020

Kaupunkitarkastajat Jaakko Seppälä ja Aija Kaartinen

Sisällys

1	Arvioinnin taustatiedot.....	3
1.1	Arvioinnin tavoite ja laajuus.....	3
1.2	Arvioinnin kohde ja taustatiedot	3
1.3	Arviointikysymykset ja -kriteerit	6
1.4	Arvioinnin aineistot ja menetelmät.....	7
2	Havainnot.....	9
2.1	Toimialan tasa-arvotavoitteet	9
2.2	Tiedonkeruu palveluiden käyttäjien sukupuolijakaumista	10
2.2.1	Kävijätietojen keruuta ollaan kehittämässä kulttuuri- ja liikuntapalveluissa....	10
2.2.2	Eri palveluissa kerätään vaihtelevasti tietoja sukupuolesta	11
2.3	Kävijätilastojen ja kaupunkilaisprofiilien hyödyntäminen kulttuuripalvelujen kehittämisessä	14
2.3.1	Kävijätilastoja hyödynnetään siellä, missä niitä on käytettävissä.....	17
2.3.2	Kaupunkilaisprofiilit on otettu käyttöön.....	19
2.4	Sukupuolivaikutusten arviointi päätösvalmistelussa	21
2.4.1	Päätösvalmistelussa ei ole tehty arviointia, mutta sukupuoli huomioidaan	21
2.5	Vähemmistönä olevien sukupuolten palvelunkäyttömahdollisuuksien lisääminen	25
2.5.1	Liikuntatilojen pukuhuone-, peseytymis- ja WC-tilojen käyttömahdollisuuksia on selvitetty	25
2.5.2	Vähemmistösukupuolten palvelunkäyttömahdollisuuksia pyritään huomioimaan.....	27
2.6	Turvallisemman tilan periaatteita on alettu ottaa käyttöön.....	32
2.7	Sukupuolten tasa-arvosta saadaan vähän palautetta	35
3	Johtopäätökset.....	38
	Lähteet	40
	Liitteet.....	42

ARVIOINTIMUISTIO 28.1.2021

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2020 (Julkl. 6 § 1 mom 6 ja 8 kohdat)

1 ARVIOINNIN TAUSTATIEDOT

1.1 Arvioinnin tavoite ja laajuus

Arvioinnissa tarkastellaan sukupuolten tasa-arvon edistämistä kulttuurin ja vapaa-ajan toimialan ulkoisille asiakkaille suunnatuissa palveluissa. Toimialan organisaatio näiden palveluiden osalta esitetään kuviossa 1.

Kirjasto	Kulttuuri	Liikunta	Nuorisio
• Aluekirjastopalvelut • Keskustakirjasto Oodi • Valtakunnalliset kehittämispalvelut	• Helsingin taidemuseo (HAM) • Kaupunginmuseum • Kaupunginorkesteri • Kulttuurikeskukset - palvelu • Kulttuurin edistäminen - palvelu	• Liikuntaan aktivointi • Liikuntapaikat • Ulkoilupalvelut	• Itäinen nuorisotyö • Läntinen nuorisotyö • Pohjoinen nuorisotyö

Kuvio 1. Kulttuurin ja vapaa-ajan toimialan ulkoisia asiakkaita palvelevien palvelujen organisaatio 2020. Kuvio ei sisällä toimialan hallinnon palveluita.¹

Arvioinnin ulkopuolelle on rajattu henkilöstön sukupuolten tasa-arvoon liittyvien toimien arviointi, koska tarkastuslautakunta on arvioinut henkilöstön palkitsemisen yhdenmukaisuutta ja tasa-arvoisuutta vuonna 2018 ja arvioi kyseisen arvioinnin suositusten vaikuttavuutta vuonna 2020.

1.2 Arvioinnin kohde ja taustatiedot

Kaupunkistrategian mukaan sukupuolten tasa-arvo on läpäisevä periaate kaikessa kaupungin toiminnassa. Strategian mukaan tämän periaatteen edistämiseksi strategiakaudella 2017–2021 käynnistetään tutkimuspohjainen hanke, jossa valituille palveluille toteutetaan sukupuolivaikutusten arviointi. Kyseinen arviointitutkimus on toteutettu osana laajempaa tasa-arvohanketta vuosina 2018–2019. Tuolloinen arviointi kohdistui kulttuurin ja vapaa-ajan toimialan liikunnan seuratuksi. Aiheesta laaditun erillisen raportin mukaan kaupungin liikuntapalvelujen toiminta- ja tila-avustukset sekä tilojen vakiovuorot jakautuivat melko tasaisesti sukupuolen suhteen. Arvioin-

¹ Organisaatiokaavio on laadittu arviointia varten lähteiden Kuvan organisaatiokaavio 16.9.2019, saatu Helmi-intranet, KUVA, Tietoa meistä. Luettu 18.8.2020 ja Helsingin kaupungin sisäisen puhelinluettelon perusteella, luettu 13.1.2021. Tässä esitetyistä organisaatiokaaviosta puuttuu kulttuurin ja vapaa-ajan toimialan hallinto kokonaan, vaikka esimerkiksi siihen kuuluvan viestinnän ja markkinoinnin yksikön voi ajatella myös palvelevan ulkoisia asiakkaita.

ARVIOINTIMUISTIO 28.1.2021

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2020 (Julkl. 6 § 1 mom 6 ja 8 kohdat)

nissa kuitenkin todettiin, että vaikka järjestelmä toimii hyvin, on tärkeää, että sukupuolivaikutusten arviointia ja esimerkiksi tiedon keruuta kehitetään. Tutkimuksessa tuli esille myös yksittäisiä kehittämiskohteita. Kyseisessä arviointitutkimuksessa ei määritellä sukupuolen käsitettä, vaan sukupuolta käsitellään kaksijakoisena (miehet tai pojat/naiset tai tytöt).²

Sukupuolten tasa-arvo tarkoittaa Helsingille kaikkien sukupuolten ja sukupuoli-identiteettien³ tunnistamista ja tunnustamista.⁴ Sukupuolikäsitys on Helsingissä tasa-arvolain mukaisesti moninainen. Se tarkoittaa, että ihmiset ovat sukupuoli-identiteetiltään ja sukupuolen ilmaisultaan⁵ moninaisia; naisia, miehiä, intersukupuolisia⁶, transihmisiä⁷, muunsukupuolisia⁸, jotain näiden väliltä tai kokonaan tällaisten kategorioiden ulkopuolella.⁹

Tasa-arvolain mukaan viranomaisten tulee kaikessa toiminnassaan edistää naisten ja miesten välistä tasa-arvoa tavoitteellisesti ja suunnitelmallisesti sekä luoda ja vakiinnuttaa sellaiset hallinto- ja toimintatavat, joilla varmistetaan naisten ja miesten tasa-arvon edistäminen asioiden valmistelussa ja päätöksenteossa. Lain mukaan tulee erityisesti muuttaa niitä olosuhteita, jotka estävät tasa-arvon toteutumista. Naisten ja miesten välisen tasa-arvon edistäminen tulee ottaa huomioon myös palvelujen saatavuudessa ja tarjonnassa. Lain tarkoituksena on myös estää sukupuoli-identiteettiin tai sukupuolen ilmaisuun perustuva syrjintä.¹⁰

Helsingin kaupungin tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmissa linjataan valtuustokausittain tärkeimmät asiat, joilla kaupunkilaisten tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta edistetään kansliassa, toimialoilla, palveluissa ja esimerkiksi viestinnässä. Suunnitelmien tavoitteena on viedä ihmisoikeuksia käytäntöön kaupungin palveluissa ja toiminnassa. Kaupunkitasoiset suunnitelmat perustuvat tasa-arvo- ja yhdenvertaisuus-

² Maailman toimivin kaupunki. Helsingin kaupunkistrategia 2017–2021, 5; Patosalmi M. ym. 2019, 9, 11, 106–112, 115; Kurki 2018.

³ Sukupuoli-identiteetillä tarkoitetaan henkilön käsitystä omasta sukupuolestaan. <https://thl.fi/fi/web/sukupuolten-tasa-arvo/sukupuoli/tasa-arvosanasto#Sukupuoli-identiteetti>. Luettu 13.1.2021.

⁴ Kohti tasa-arvoista Helsinkiä 2019–2021, 4.

⁵ Sukupuolen ilmaisu tarkoittaa sukupuolen tuomista esiin pukeutumisella, käytöksellä tai muulla vastaavalla tavalla. <https://thl.fi/fi/web/sukupuolten-tasa-arvo/sukupuoli/tasa-arvosanasto>. Luettu 13.1.2021.

⁶ Intersukupuolisuus erilaisia luonnollisia vaihteluita, joissa kehon synnynäiset sukupuolitetut piirteet, kuten kromosomit, sukuelimet tai hormonitoiminta eivät ole yksiselitteisesti nais- tai miestyypilliset. Intersukupuolisuus voi olla joillekin myös sukupuoli-identiteetti. <https://seta.fi/sateenkaaritieto/sukupuolen-moninaisuus/intersukupuolisuus/>. Luettu 13.1.2021.

⁷ Transsukupuolinen on henkilö, jonka käsitys omasta sukupuolestaan ei vastaa hänelle syntymässä määritettyä juridista sukupuolta. <https://thl.fi/fi/web/sukupuolten-tasa-arvo/sukupuoli/tasa-arvosanasto>. Luettu 13.1.2021.

⁸ Muunsukupuolinen on henkilö, joka ei koe olevansa nainen tai mies, vaan esimerkiksi sukupuoleton tai monisukupuolinen. <https://thl.fi/fi/web/sukupuolten-tasa-arvo/sukupuoli/tasa-arvosanasto>. Luettu 13.1.2021.

⁹ Kohti tasa-arvoista Helsinkiä 2019 - 2021, 5.

¹⁰ Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta 8.8.1986/609 § 1 ja § 4.

ARVIOINTIMUISTIO 28.1.2021

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2020 (Julkl. 6 § 1 mom 6 ja 8 kohdat)

lakeihin, joissa edellytetään suunnitelmien laatimista kaikilta viranomaisilta. Suunnitelmista päätetään kaupunginhallituksessa. Käsillä olevaa arviointia laadittaessa voimassa olevien suunnitelmien toimenpiteet oli tarkoitus toteuttaa valtuustokauden loppuun asti eli 31.5.2021 mennessä.¹¹

Kohti tasa-arvoista Helsinkiä 2019–2021 -suunnitelma pyrkii edistämään tasa-arvoa Helsingin kaupungin palveluissa ja toiminnassa. Tasa-arvosuunnitelman lähtökohdaksi ja tärkeimpänä periaatteena on sukupuolen moninaisuus ja kaikkien sukupuolien tasa-arvon edistäminen.¹²

Kulttuuri ja vapaa-ajan toimialan palvelujen tasa-arvosuunnitelman tavoitteiksi on määritelty:

1. Laaditaan toimialan tasa-arvotavoitteet.
2. Kerätään tietoa kulttuuri- ja liikuntapalveluiden kävijöiden sukupuolijakauksista (myös sukupuolesta muu).
3. Lisätään sukupuolitietoisuutta palveluiden suunnittelussa.
4. Lisätään vähemmistönä olevien sukupuolten mahdollisuuksia käyttää vapaa-ajan palveluita.

Suunnitelmassa kyseisille tavoitteille on määritelty toimenpiteet ja näille toimenpiteille mittarit. Nämä esitetään tässä arvioinnissa kutakin tavoitetta käsittelevän havainnon yhteydessä luvussa 2.

Ihmisoikeuksien Helsinki – Palvelujen yhdenvertaisuussuunnitelman 2020–2021 tavoitteena on rakentaa maailman toimivinta kaupunkia oikeudenmukaisuuden, yhdenvertaisuuden ja ihmisoikeuksien näkökulmasta. Yhdenvertaisuussuunnitelma pohjautuu neljään periaatteeseen: intersektionaalisuuteen, osallisuuteen, normitietoisuuteen ja saavutettavuuteen. Suunnitelmassa mainittuna unelmana on Helsinki, jossa ketään kaupunkilaista tai palvelujen käyttäjää ei kohdella epäasiallisesti, syrjitä tai häiritä muun muassa sukupuolen, sukupuoli-identiteetin tai sukupuolen ilmaisun perusteella.¹³

Intersektionaalisuus on työkalu, jolla pyritään hahmottamaan sitä, että ihmisen elämään ja toimintaan vaikuttavat monet erilaiset tekijät. Tällaisia ovat muun muassa sukupuoli ja seksuaalinen suuntautuminen, mutta myös ikä, etninen tausta tai vammaisuus. Nämä tekijät saattavat nousta esiin palvelutilanteissa, joissa ihminen koh-

¹¹ Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmat. Helmi-intranet Strategia ja talous Sukupuolten tasa-arvo ja yhdenvertaisuus. Luettu 13.1.2021.

¹² Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmat. Helmi-intranet Strategia ja talous Sukupuolten tasa-arvo ja yhdenvertaisuus. Luettu 13.1.2021.

¹³ Ihmisoikeuksien Helsinki – Palvelujen yhdenvertaisuussuunnitelma 2020–2021; Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmat. Helmi-intranet Strategia ja talous Sukupuolten tasa-arvo ja yhdenvertaisuus. Luettu 13.1.2021.

ARVIOINTIMUISTIO 28.1.2021

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2020 (Julkl. 6 § 1 mom 6 ja 8 kohdat)

taa syrjintää. Normitietoisuus puolestaan auttaa ihmisten moninaisuuden tiedostamisessa. Normi tarkoittaa tässä yhteydessä enemmistön maailmankuvan mukaisia oletuksia siitä, millaisia ihmiset ovat ja millaisia heidän pitäisi olla. Jos ihmisten moninaisuutta ei tiedosteta, vähemmistöjä ei välttämättä oteta riittävän hyvin huomioon palveluissa.¹⁴

Osallisuus merkitsee tässä yhteydessä sitä, että kaikilla kaupunkilaisilla tulisi olla mahdollisuus vaikuttaa asioihin, jotka liittyvät kaupungin palvelujen kehittämiseen ja päätöksentekoon. Saavutettavuus tarkoittaa sosiaalista, fyysistä, taloudellista ja digitaalista esteettömyyttä.¹⁵

Kulttuuri ja vapaa-ajan toimialalle on määritelty seuraavat toimenpiteet palvelujen yhdenvertaisuussuunnitelmassa:

1. Tehdään selvitys mahdollisuudesta ottaa käyttöön Kaikukortti, jonka tavoitteena on parantaa taloudellisesti tiukassa tilanteessa olevien ihmisten mahdollisuuksia osallistua kulttuurielämään ja harrastaa taiteen tekemistä.
2. Liikuntapalveluita ja sen toimipisteitä kehitetään helpommin saavutettaviksi asiakkaan kulttuuritaustasta riippumatta.
3. Kehitetään palvelukohtaiset turvallisemman tilan periaatteet kulttuurin ja vapaa-ajan toimialalla.
4. Määritellään ruotsinkielisen palvelutoiminnan yhteistyö- ja kehittämistarpeet.¹⁶

Näille toimenpiteille on määritetty seuranta ja aikataulu. Toimenpiteistä arvioinnin osakysymykseksi on nostettu kolmas kysymys, jota avataan tarkemmin kysymystä koskevien havaintojen yhteydessä luvussa 2. Muut toimenpiteet liittyvät suoraan johonkin muuhun ominaisuuteen kuin sukupuoleen, joten ne rajataan tämän arvioinnin ulkopuolelle.

Kulttuuri- ja vapaa-ajan toimialan tasa-arvo- ja yhdenvertaisuusasioiden kehittämisestä vastaa osaltaan toimialan kehittämisyksikkö ja siellä kehittämisasiantuntija. Kaupunginkanslian osallisuus ja neuvontayksikkö vastaa tasa-arvotyön kaupunkitaisoisesta ohjauksesta. Lisäksi sukupuolten tasa-arvon edistämisestä vastaavat myös toimialan päätöksentekijät ja niiden valmistelijat.

1.3 Arviointikysymykset ja -kriteerit

Pääkysymys:

¹⁴ Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmat. Helmi-intranet Strategia ja talous Sukupuolten tasa-arvo ja yhdenvertaisuus. Luettu 13.1.2021.

¹⁵ Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmat. Helmi-intranet Strategia ja talous Sukupuolten tasa-arvo ja yhdenvertaisuus. Luettu 13.1.2021.

¹⁶ Ihmisoikeuksien Helsinki – Palvelujen yhdenvertaisuussuunnitelma 2020–2021.

ARVIOINTIMUISTIO 28.1.2021

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2020 (Julkl. 6 § 1 mom 6 ja 8 kohdat)

Onko Helsingin kaupungin kulttuurin ja vapaa-ajan toimialalla alettu toteuttaa kaupungin palvelujen tasa-arvosuunnitelman ja yhdenvertaisuussuunnitelman sukupuolten tasa-arvoa edistäviä toimenpiteitä?

Osakysymykset:

1. Onko toimialalla asetettu tasa-arvosuunnitelman ja yhdenvertaisuussuunnitelman mukaisia tasa-arvotavoitteita?
2. Onko kulttuuri- ja liikuntapalveluiden kävijöiden sukupuolijakaumista kerätty tietoa?
3. Onko kävijätilastoja ja kaupunkilaisprofieileja hyödynnetty kulttuuripalvelujen sisältöjen kehittämisessä?
4. Onko sukupuolivaikutusten arviointia kehitetty sovituisissa toiminnoissa ja toimipaikoissa?
5. Onko vähemmistönä olevien sukupuolten mahdollisuuksia käyttää vapaa-ajan palveluita lisätty?
6. Onko kulttuurin ja vapaa-ajan toimialalle kehitetty palvelukohtaiset turvallisemman tilan periaatteet?

Arvioinnin kriteerinä oli, että toimenpiteet on toteutettu tai että toimenpiteiden toteuttamisesta on tehty suunnitelma. Suunnitelmalta edellytettiin, että siinä oli määritelty vastuutahot ja sellainen aikataulu, että toimenpide toteutuu viimeistään kyseiseen toimenpiteeseen liittyvän kaupunkitasoisen suunnitelman viimeisenä voimassaolovuotena. Arvioinnissa käytetty kriteeri on siis löyhempi kuin palvelujen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmissa, joiden mukaan toimenpiteet tuli toteuttaa valtuustokauden 2021 loppuun mennessä eli viimeistään 31.5.2021.

Arvioinnissa selvitettiin myös toimialan palveluiden saamaa sukupuolten tasa-arvoon ja yhdenvertaisuuteen liittyvää asiakaspalautetta.

1.4 Arvioinnin aineistot ja menetelmät

Arvioinnin aineistona käytettiin haastatteluita ja sähköpostitiedusteluita toimialan palveluiden ja yhdenvertaisuuden kehittämisen asiantuntijoille, toimialan palveluista vastaaville sekä toimialan hallinto- ja tukipalveluiden asiakaspalautteen asiantuntijalle. Tiedusteluita lähetettiin yhteensä 19 kaikkiiin kulttuurin ja vapaa-ajan toimialan palveluihin hallintoa lukuun ottamatta. Osa palveluista toimitti vastaukset kootusti. Kaikkiin tiedusteluihin saatiin vastaukset, mutta kaikista palveluista ei saatu selkeitä vastauksia kaikkiin kysymyksiin.

Arviointiin liittyi myös tarkastuslautakunnan arviointikäynti kulttuurin ja vapaa-ajan toimialalle. Lisäksi hyödynnettiin asiakirja-aineistoa, esimerkiksi sukupuolten tasa-arvoa koskeviin toimenpiteisiin ja suunnitelmiin liittyvää päätöksenteko- ja valmisteluaineistoa sekä muita kulttuurin ja vapaa-ajan palvelujen sukupuolten tasa-arvoa kä-

ARVIOINTIMUISTIO 28.1.2021

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2020 (JulKL 6 § 1 mom 6 ja 8 kohdat)

sitteleviä arviointeja ja selvityksiä sekä kulttuurin ja vapaa-ajan toimialan tasa-arvoasioista vastaavan kehittämisasiantuntijan kommentteja muistioloonnokseen. Aineiston analyysimenetelmänä on käytetty sisällönanalyysiä (luokittelua).

ARVIOINTIMUISTIO 28.1.2021

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2020 (Julkl. 6 § 1 mom 6 ja 8 kohdat)

2 HAVAINNOT

2.1 Toimialan tasa-arvotavoitteet

Kaupungin palveluiden tasa-arvosuunnitelmassa vuosille 2019–2021 oli määritelty yhdeksi kulttuurin ja vapaa-ajan toimialan tasa-arvotavoitteeksi toimialan tasa-arvotavoitteiden laatiminen. Tavoitteen toimenpiteeksi on määritelty toimialan tasa-arvotavoitteiden laatiminen yhteistyössä palvelukokonaisuuksien kanssa, jotta niitä voidaan jatkossa soveltaa esimerkiksi toimialan avustusten myöntämisperiaatteisiin. Tavoitteen mittariksi on määritelty, että toimialan tasa-arvotavoitteet ovat valmiit. Tavoitteen päävastuutahoiksi on nimetty kehittämispalvelut ja palvelukokonaisuudet.¹⁷

Kulttuurin ja vapaa-ajan toimialan yhdenvertaisuusasioista vastaavan kehittämisasiantuntijan mukaan tämä tavoite oli hieman huonosti muotoiltu, koska kaupunginkanslia ja kulttuurin ja vapaa-ajan toimiala joka tapauksessa laativat jokaiselle valtuustokaudelle kulttuurin ja vapaa-ajan toimialalle tasa-arvotavoitteet kaupunkiyhteiseen tasa-arvosuunnitelmaan. Käytännössä siis toimialan tasa-arvotavoitteet olivat jo valmiina kaupunkiyhteisessä palvelujen tasa-arvosuunnitelmassa.¹⁸

Toimialan kehittämisasiantuntijan mukaan tavoitteeseen liittyvänä toimenpiteenä on toimialan tasa-arvotavoitteiden laatiminen yhteistyössä palvelukokonaisuuksien kanssa siten, että niitä voidaan jatkossa soveltaa esimerkiksi toimialan avustusten myöntämisperiaatteisiin. Käytännössä tämä tarkoittaa tasa-arvokriteerien kehittämistä avustusten myöntämisperusteille yhdessä kumppanuusyksiköiden kanssa.¹⁹

Kulttuurin ja vapaa-ajan toimialan liikuntapalveluiden liikuntaan aktivoinnissa, nuorisopalveluiden itäisessä nuorisotyössä ja kulttuuripalveluissa kulttuurin edistäminen - palvelussa olevat kumppanuusyksiköt valmistelevat järjestöille myönnettäviä avustuksia koskevat asiat. Kirjastopalveluihin kuuluva keskustakirjasto Oodin kumppanuusyksikkö ei myönnä avustuksia, vaan sen toiminta painottuu muun yhteistyön kehittämiseen yhdessä kaupungin ulkopuolisten toimijoiden kanssa, muun muassa palveluiden ja tapahtumien tuottamiseen.²⁰

Toimialan avustusperiaatteiden tarkastelua tehdään osana palvelustrategiatyötä. Tarkastelun yhteydessä toimialalle laaditaan myös avustusten myöntämisen eettiset periaatteet. Nämä periaatteet tulevat sisältämään tasa-arvokriteerit. Eettisten periaatteiden on tarkoitus valmistua viimeistään alkuvuonna 2021. Näissä periaatteissa

¹⁷ Kohti tasa-arvoista Helsinkiä 2019–2021.

¹⁸ Kulttuurin ja vapaa-ajan toimialan kehittämisasiantuntijan haastattelu 12.6.2020.

¹⁹ Kulttuurin ja vapaa-ajan toimialan kehittämisasiantuntijalta sähköpostitse saadut tiedot 18.6.2020.

²⁰ <https://www.suomi.fi/palvelut/nuorten-ryhmien-ja-jarjestojen-toiminnan-tuki-helsingin-kaupunki/65cddb18-4a0b-44de-95ec-ad166e10a1b6> Luettu 21.7.2020; Kulttuurin ja vapaa-ajan toimialan kehittämisasiantuntijan kommentit arviointimuistioluonnokseen 28.1.2021.

ARVIOINTIMUISTIO 28.1.2021

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2020 (Julkl. 6 § 1 mom 6 ja 8 kohdat)

on toimialan kehittämisasiantuntijan mukaan myös tasa-arvonäkökulma. Arviointihetkellä eettisten periaatteiden otsikkotason teemat ovat selvillä ja niiden tarkempi työstäminen tehdään kevätkaudella 2021. Tavoitteena on, että periaatteet valmistuvat ja niistä päätetään nykyisen valtuustokauden aikana. Eettiset periaatteet tulevat sitomaan sekä kumppanuusyksiköitä, että avustettavia toimijoita. Toimijoiden tulee sitoutua periaatteiden noudattamiseen saadakseen avustuksia.²¹

2.2 Tiedonkeruu palveluiden käyttäjien sukupuolijakaumista

2.2.1 Kävijätietojen keruuta ollaan kehittämässä kulttuuri- ja liikuntapalveluissa

Kaupungin palveluiden tasa-arvosuunnitelmassa 2019–2021 kulttuurin ja vapaa-ajan toimialalle oli asetettu tavoitteeksi ja määritelty toimenpiteeksi kehittää palvelukokonaisuuksien kävijätietojen keruuta siten, että jatkossa on mahdollista saada tietoa kävijöistä sukupuolen mukaan, myös sukupuolesta muu. Tavoitteen toteutumisen mittariksi on määritelty, että kulttuuripalveluissa on kehitteillä uusia menetelmiä kävijätietojen hankkimiseen sukupuolittain. Tavoitteen toteutumista arvioidessa täytyy siis ottaa huomioon, että jo uusien menetelmien kehitteillä olo täyttää tavoitteen toteutumisen mittarin. Tavoitteen päävastuutahoiksi on nimetty kehittämispalvelut ja palvelukokonaisuudet.²²

Toimialan kehittämisasiantuntijan mukaan aiheesta oli järjestetty ensimmäinen työpaja huhtikuussa 2020 ja asiaa on sen jälkeen käsitelty muun muassa asiantuntijatyöpajassa ja kulttuuripalveluiden johtoryhmässä tammikuussa 2021. Kävijätietojen keruumenetelmien kehittäminen sovittiin tehtäväksi toimialan eri palvelukokonaisuuksien edustajista koostuvassa työryhmässä kevään 2021 aikana. Ryhmä tulee käsittelemään myös muita tiedolla johtamiseen liittyviä kysymyksiä yhdessä kehittämisyksikön, viestintä- ja markkinointipalvelujen sekä suunnitteluyksikön edustajien kanssa. Liikuntapalveluiden johtoryhmässä päätetään helmikuussa 2021 sellaisten toimintojen ja menetelmien selvittämisestä tai kehittämisestä, joilla liikuntapalveluissa voitaisiin kerätä tietoja kävijöiden sukupuolista. Kirjasto- ja nuorisopalvelut sen sijaan eivät ole mukana parhaillaan tehtävässä kehitystyössä, koska ne kehittämisasiantuntijan mukaan keräävät jo suhteellisen järjestelmällisesti ja kattavasti käyttäjätietoja. Tietojen keräämistä palveluiden käyttäjien sukupuolesta voidaan kuitenkin niissäkin kehittää myöhemmin. Kehittämistyö kuitenkin aloitetaan kulttuuri- ja liikuntapalvelukokonaisuuksista.²³

²¹ Kulttuurin ja vapaa-ajan tasa-arvosuunnitelman toimenpiteiden eteneminen. Saatu sähköpostitse kulttuurin ja vapaa-ajan toimialan kehittämisasiantuntijalta 14.1.2021 ja 18.1.2021.

²² Kohti tasa-arvoista Helsinkiä 2019–2021, 26–27. Tavoitteen toteutumisen arviointia koskeva tarkentava huomio on arvioinnin tekijöiden.

²³ Kulttuurin ja vapaa-ajan toimialan kehittämisasiantuntijalta sähköpostitse saadut tiedot 18.6.2020; Kulttuurin ja vapaa-ajan tasa-arvosuunnitelman toimenpiteiden eteneminen. Saatu sähköpostitse kulttuurin ja vapaa-ajan toimialan kehittämisasiantuntijalta 14.1.2021; Kulttuurin ja vapaa-ajan toimialan kehittämisasiantuntijan kommentit arviointimuistioluonnokseen 28.1.2021.

ARVIOINTIMUISTIO 28.1.2021

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2020 (Julkl. 6 § 1 mom 6 ja 8 kohdat)

2.2.2 Eri palveluissa kerätään vaihtelevasti tietoja sukupuolesta

Kulttuurin ja vapaa-ajan toimialan palveluissa tietoa käyttäjien tai kävijöiden sukupuolesta kerätään vaihtelevasti. Osassa palveluita ei niiden avoimen luonteen vuoksi ole mahdollista kerätä tietoa kaikista kävijöistä, eikä näin myöskään kävijöiden sukupuolista. Esimerkiksi kirjastoihin saa tulla vapaasti ilman kirjautumista tai rekisteröitymistä. Osassa näistä palveluista tietoja pyritään keräämään kyselyillä ja tutkimuksilla. Tietoja palveluiden asiakkaiden sukupuolesta on palvelusta riippuen mahdollista kerätä usealla eri tavalla. Tapoja ovat muun muassa asiakasrekisterit, asiakaskyselyt, asiakaspalautteet, yleisötutkimukset, museokortin käyttäjädata, ulkoiset pääsyyloppujen myyntipalvelut ja digitaaliset palvelukanavat. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen mukaan yksilön oma kokemus ja määritelmä omasta sukupuolesta on suositeltavin tapa ymmärtää sukupuoli.²⁴ Ihmiset, jotka eivät identifioitu mieheksi tai naiseksi, voivat kokea ahdistusta, jos heidän on pakko valita näistä kahdesta.²⁵ Näin ollen palvelun kävijän pitäisi aina päästä määrittelemään sukupuolensa itse. Sekä sukupuolivähemmistöjen oikeuksia ajavan Trasek ry:n että yhdenvertaisuuslainsäädännön toimeenpanoa edistäneen Rainbow Rights -hankkeen viranomaisoppaan mukaan tämä voidaan käytännössä toteuttaa tarjoamalla palvelun käyttäjälle sukupuolensa määrittelyyn ainakin neljä vaihtoehtoa: nainen/mies/muu/ei halua kertoa.²⁶

Toimialan kävijätietojen keräämistä koskevan tavoitteen mittari koskee vain kulttuuripalveluita, mutta arvioinnissa on kuitenkin selvitetty sukupuolitietojen keräämistä kaikissa toimialan palvelukokonaisuuksissa syksyn 2020 tilanteessa.

Liikuntapalvelut

Kulttuurin ja vapaa-ajan toimialan liikuntapalveluihin vuonna 2018 kohdistuneen arviointitutkimuksen suosituksena oli, että liikuntapalveluissa kehitetään tilavarausjärjestelmää ja keskitettyä vuorojenjakoa niin, että vuorojen käyttäjämääriä voidaan helposti seurata sukupuolittain ja ikäryhmittäin. Tutkimuksen mukaan käyttäjämäärien seuranta edellyttää tilavarausjärjestelmältä automaattista raportointitoimintoa. Kyseisessä arviointitutkimuksessa ei määritellä sukupuolen käsitettä, eikä oteta huomioon sukupuolen moninaisuutta, vaan siinä viitataan vain miehiin tai poikiin ja naisiin tai tyttöihin. Tämä vastaa vuonna 2018 voimassa olleen vuonna 2013 laaditun kaupungin palvelujen tasa-arvosuunnitelman näkemystä sukupuolesta.²⁷

²⁴ <https://thl.fi/fi/web/sukupuolten-tasa-arvo/sukupuoli/sukupuolen-moninaisuus>. Luettu 22.1.2021.

²⁵ <http://trasek.fi/ammattilaisille/>. Luettu 22.1.2021.

²⁶ Sukupuoli-identiteetillä tarkoitetaan henkilön käsitystä omasta sukupuolestaan. <https://thl.fi/fi/web/sukupuolten-tasa-arvo/sukupuoli/tasa-arvosuunnitelma/Sukupuoli-identiteetti>. Luettu 18.1.2021; <http://trasek.fi/ammattilaisille/>. Luettu 22.1.2021; Karvinen & Venesmäki, 13.

²⁷ Kurki K. 2018, 93; Suunnitelma sukupuolten tasa-arvon edistämiseksi Helsingin kaupungin palveluissa 2013–2016. Khs 18.11.2013 § 41. Suunnitelman voimassaoloa jatkettiin vuoteen 2018, Khs 8.5.2017 § 18.

ARVIOINTIMUISTIO 28.1.2021

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2020 (Julkl. 6 § 1 mom 6 ja 8 kohdat)

Arviointiin saatujen tietojen mukaan mainitun arviointitutkimuksen suositusta ei ole pääsääntöisesti pyritty toteuttamaan liikuntapalveluissa. Liikuntaan aktivointi -palvelussa on tehty nuorille kohdennettuja kyselyitä, joissa sukupuolen vaihtoehtoina on ollut myös muu tai en halua määritellä. Kurssitoiminnassa on nais-, mies- ja sekaryhmiä, joiden kävijämääriä seurataan. Ulkoilupalveluiden ulkoliikuntapaikkoja käytetään itsenäisesti, joten niiden käyttäjien sukupuolesta ei ole tilastotietoja. Liikuntapaikat –palvelussa ei kerätä tietoa käyttäjien sukupuolesta.²⁸

Nuorisopalvelut

Nuorisopalveluilla on käytettävissä tietoa toimintaan osallistuvien sukupuolesta, mutta tämän tiedon käytettävyyteen liittyy haasteita. Useimmilla toimintaan osallistuvilla nuorilla on jäsenkortti, mutta esimerkiksi etsivään- tai jalkautuvaan nuorisotyöhön tai nuorille neuvontaa tarjoavan Ohjaamon toimintaan osallistuvilta ei sitä vaadita. Jäsenkorttia haetaan lomakkeella, jossa aiemmin kysyttiin sukupuolta vain kaksinapaisella tyttö-poika valintamahdollisuudella. Valintamahdollisuudet muutettiin neljäksi Nuorisosiainkeskuksen yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelmaan 2014–2017 liittyneen keskustelun jälkeen. Tieto ei kuitenkaan tallennu järjestelmään neljään eri vaihtoehtoon. 2020 tuli käyttöön digitaalinen jäsenkortti 13-vuotiaille ja sitä vanhemmille. Alle 13-vuotiaille nuorille on käytössä edelleen aiempi lomakkeella haettava jäsenkortti. Digitaalinen jäsenkortti on vielä niin tuore, että sen kautta kootun tiedon hyödyntämistä ei olla vielä mietitty, eikä siitä olla vielä sovittu.²⁹

Jäsenkortin lisäksi nuorisopalvelukokonaisuuden henkilöstö käyttää nuorisotyötä koskevan tiedon keräämiseen Logbook -järjestelmää. Logbook on raportointi- ja tilastointijärjestelmä, johon nuorisopalveluissa kirjataan kaikki työ nuorten kanssa, esimerkiksi toiminta nuorisotaloilla, leirit, retket, ryhmät, tapahtumat ja jalkautuva työ. Tässä järjestelmässä sukupuolen voi valita vaihtoehdoista tyttö, poika ja ei-binääri-nen.³⁰

Nuorten sukupuoli voidaan kirjata Logbookiin kahdella tavalla. Nuori voi kirjautua järjestelmään itse, esimerkiksi nuorisotalolla tai osallistuessaan ryhmätoimintaan. Tällöin nuori itse valitsee yllä mainituista kolmesta vaihtoehdosta. Myös ohjaajat voivat arvioida nuoren sukupuolen ja kirjata sen järjestelmään esimerkiksi tehdessään toiminnasta raporttia. Nuorisopalveluissa on sovittu, että nuorisotalojen avoimessa iltatoiminnassa nuoret kirjautuvat järjestelmään itse. Kaikessa muussa toiminnassa ohjaajat päättävät, kirjaavatko he itse nuoren sukupuolen vai pyytävätkö nuoria kirjautumaan järjestelmään.³¹

²⁸ Kulttuurin ja vapaa-ajan palveluiden vastaukset sähköpostitiedusteluihin 30.9.–19.10.2020.

²⁹ Kulttuurin ja vapaa-ajan palveluiden vastaukset sähköpostitiedusteluihin 30.9.–19.10.2020; Tieto Ohjaamo-palvelun sisällöstä <https://ohjaamo.hel.fi/>. Luettu 18.1.2021.

³⁰ Kulttuurin ja vapaa-ajan palveluiden vastaukset sähköpostitiedusteluihin 30.9.–19.10.2020; Kulttuurin ja vapaa-ajan toimialan kehittämisasiantuntijan kommentit arviointimuistioluonnokseen 28.1.2021.

³¹ Kulttuurin ja vapaa-ajan toimialan kehittämisasiantuntijan kommentit arviointimuistioluonnokseen 28.1.2021.

ARVIOINTIMUISTIO 28.1.2021

Julkisen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2020 (Julkl. 6 § 1 mom 6 ja 8 kohdat)

Koronapandemian aikana nuorisotyötä on tehty jalkautuen tai erilaisilla digitaalisilla alustoilla. Tällaisessa työssä ohjaajan on vaikea arvioida nuoren sukupuolta, jolle hän entuudestaan ole ohjaajalle tuttu. Siksi koronaepidemian aikana on useimmiten käytetty nuorten sukupuolen kirjauksissa ei-binäärinen vaihtoehtoa. Tästä johtuen Logbookin sukupuolta koskeva tieto ei anna oikeaa kuvaa toimintaan osallistuneiden sukupuolesta. Logbook -järjestelmä ei ole nuorisopalveluiden oman kehittämisen hallinnassa, joten nuorisopalvelut ei pysty itse korjaamaan järjestelmässä sukupuolen kirjaamiseen liittyvää ongelmaa. Nuorisopalvelut on kuitenkin pyrkinyt vaikuttamaan asiaan.³²

Kulttuuripalvelut

Kulttuurikeskuksissa sukupuolijakaumatiedon kerääminen vaihtelee kävijäryhmittäin. Esiintymissalien katsojista saadaan tietoja lippujen ostajien osalta Lippu.fi:n lipunmyyntijärjestelmän kautta. Tietojen perusteella nähdään, onko lippujen ostaja ollut nainen vai mies, mutta ei lippujen varsinaisten käyttäjien sukupuolta. Koululaisryhmien ja niin sanottujen 5 x 2 taideopetuksen³³ kävijöiden osalta sukupuolta ei tilastoida. Vapaa-ajan taideopetuksen osallistujista on saatavilla kävijöiden nimien perusteella tehty arvio kävijöiden sukupuolesta. Nimien perusteella tehtävää arviota ei kuitenkaan voida pitää luotettavana tapana, koska henkilöiden oma identifioituminen ja muun sukupuoliset jäivät huomioimatta. Digitaalisten kanavien käyttäjistä voidaan saada sukupuolitieto, mikäli käyttäjä on sen ilmoittanut käyttämäänsä sovellukseen. Näyttelykävijöistä ei kerätä sukupuolilistastoa. Kulttuurikeskus STOA:n näkemyksen mukaan tietojen kävijöiden sukupuolijakaumasta kerääminen ja säilyttäminen ei ole tietosuojalain mukaista.³⁴

Helsingin taidemuseo (HAM) saa tietoa kävijöiden sukupuolijakaumasta tekemistään yleisötutkimuksista ja museokortin käyttäjädatasta. Kävijätutkimuksia pyritään tekemään vuosittain ja museokorttitilasto päivittyy jatkuvasti. Myös HAM:n palautekanavissa kysytään palautteenantajan sukupuolta ja niissä on vaihtoehtona myös muu sukupuoli. Palautteiden keräämisessä on kokeiltu myös Eventilla-tapahtumanhallinta-alustan mahdollistamia uusia tapoja kerätä tietoa pääsylippujen ostajien ja ennakkoilmoittautuneiden asiakaskokemuksesta. HAM käyttää yleisötyön tukena myös asiakasraateja, joiden kautta se saa palautetta ja tietoa tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden näkökulmista.³⁵

Kaupunginmuseon kaikkien kävijöiden sukupuolijakaumaa ei tilastoida, vaan kävijät tilastoidaan luokituksella lapset/aikuiset. Sukupuolitietoja kerätään kuitenkin niistä

³² Kulttuurin ja vapaa-ajan palveluiden vastaukset sähköpostitiedusteluihin 30.9.–19.10.2020; Kulttuurin ja vapaa-ajan toimialan kehittämisasiantuntijan kommentit arviointimuistioluonnokseen 28.1.2021.

³³ 5x2-taidekurssit ovat viiden viikon pituisia (2 taideoppituntia/viikko) maksuttomia taidekursseja, joita Helsingin kaupungin kulttuurin ja vapaa-ajan toimiala järjestää helsinkiläisille ala-asteen koululuokille. <http://www.annantalo.fi/fi/5x2taideopetus>. Luettu 18.1.2021.

³⁴ Kulttuurin ja vapaa-ajan palveluiden vastaukset sähköpostitiedusteluihin 30.9.–19.10.2020.

³⁵ Kulttuurin ja vapaa-ajan palveluiden vastaukset sähköpostitiedusteluihin 30.9.–19.10.2020.

ARVIOINTIMUISTIO 28.1.2021

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2020 (Julkl. 6 § 1 mom 6 ja 8 kohdat)

kävijöistä, jotka antavat näyttelypalautetta. Palautejärjestelmässä sukupuolen vaihtoehtoina ovat nainen, mies, muu ja en halua sanoa. Näyttelypalautteista saadut tiedot eivät kuitenkaan kerro kaikista näyttelykävijöistä, vaan vain kyselyyn vastajista.³⁶

Kaupunginorkesterilla ei tällä hetkellä ole käytettävissä kattavia sukupuolen mukaan luokiteltuja kävijätilastoja. Tietoa kävijöiden sukupuolesta saadaan konserttiyleisön ulkoisesta havainnoinnista ja digitaalisten kanavien kävijätilastoista. Kävijöiden havainnoinnista saatavaa tietoa ei kuitenkaan voida pitää täysin luotettavana, koska henkilöiden ulkonäöstä vedettävät johtopäätökset eivät välttämättä vastaa heidän omaa identifioitumistaan. Lipun ostaneiden asiakkaiden tietojen keruuta pyritään kehittämään yhteistyössä lipunmyyntioperaattorin kanssa.³⁷

Kirjastopalvelut

Kirjastopalveluiden osalta lainaajien sukupuolesta saadaan tieto kirjastokortin käyttäjätietoihin tallennetun sukupuolen kautta. Kortissa vaihtoehtoina ovat nainen, mies, muu ja ei halua kertoa. Kaikista kävijöistä sen sijaan ei suoraan saada tietoa, koska kirjastot ovat avoimia tiloja, mutta sukupuolta kysytään asiakaskyselyissä.³⁸

2.3 Kävijätilastojen ja kaupunkilaisprofiilien hyödyntäminen kulttuuripalvelujen kehittämisessä

Kaupungin palveluiden tasa-arvosuunnitelmassa 2019–2021 kulttuurin ja vapaa-ajan toimialalle oli asetettu tavoitteeksi lisätä sukupuolitietoisuutta palveluiden suunnittelussa. Tavoitteen ensimmäiseksi toimenpiteeksi on määritelty, että kävijätilastoja ja kaupunkilaisprofiileja hyödynnetään kulttuuripalvelujen sisältöjen kehittämisessä. Tavoitteen mittariksi on määritelty, että palvelujen sukupuolitietoisessa kehittämisessä hyödynnetään kaupunkilaisprofiileja. Tavoitteen päävastuutahoiksi on nimetty kehittämispalvelut, kulttuuripalvelut ja nuorisopalvelut.³⁹

Kulttuurin ja vapaa-ajan toimialalla vuonna 2018 valmistuneet kaupunkilaisprofiilit ja niihin liittyvä työkirja ovat asiakaslähtöisen palvelukehityksen työkalu. Työkalun tavoitteena on kehittää asiakasymmärrystä palvelumuotoilun tueksi ja mahdollistaa palveluiden, sisältöjen ja palveluympäristöjen kehittäminen ja olemassa olevien ratkaisujen arviointi. Kaupunkilaisprofiilien avulla toimiala pyrkii parantamaan ymmärrystä kaupunkilaisten motivaatiosta eli siitä, mitä toiveita kaupunkilaisilla on vapaa-ajan palveluiltaan.⁴⁰

³⁶ Kulttuurin ja vapaa-ajan palveluiden vastaukset sähköpostitiedusteluihin 30.9.–19.10.2020.

³⁷ Kulttuurin ja vapaa-ajan palveluiden vastaukset sähköpostitiedusteluihin 30.9.–19.10.2020.

³⁸ Kulttuurin ja vapaa-ajan palveluiden vastaukset sähköpostitiedusteluihin 30.9.–19.10.2020.

³⁹ Kohti tasa-arvoista Helsinkiä., 26–27.

⁴⁰ Kuvan kaupunkilaisprofiilit. Helmi-intranet, KUVA, Työn tuki, Viestintä ja markkinointi, Asiakasprofiilit. Luettu 19.8.2020; Motivaatio-käsitteen määritelmää <https://www.terveysverkko.fi/tietopankki/terveysliikunta/motivaatio/>. Luettu 19.8.2020.

ARVIOINTIMUISTIO 28.1.2021

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2020 (Julkl. 6 § 1 mom 6 ja 8 kohdat)

Kaupunkilaisprofiileiden profilointi perustuu toimialalla motivaatioihin ja tarpeisiin. Tämä segmentointitapa poikkeaa tavasta segmentoida eli jakaa asiakaskuntaa erilaisiin osiin, esimerkiksi iän, sukupuolen tai muiden demografisten piirteiden perusteella. Kaupunkilainen voidaan luokitella useaan eri profiiliin riippuen siitä, minkä palvelun näkökulmasta asiakkaan motivaatioita tarkastellaan. Profiileissa käytetään käsitettä kaupunkilainen, koska se mahdollistaa sekä käyttäjien, että ei-käyttäjien huomioimisen. Ei-käyttäjät nähdään potentiaalisina palveluiden käyttäjinä, jotka tulee ottaa huomioon palvelutarjontaa suunnitellessa, jotta profilointi auttaisi sekä nykyisten, että mahdollisesti tulevien asiakkaiden houkuttelemisessa. Profilointi on myös tarkoitettu muokattavaksi kaupunkilaisten ja heidän tarpeidensa muuttuessa.⁴¹

Kulttuurin ja vapaa-ajan toimialan kaupunkilaisprofilointi perustuu nelikenttään, jossa on kaksi akselia, pystyvyys ja avoimuus. Pystyvyyden akselilla kuvataan kaupunkilaisen konkreettisia ja koettuja esteitä ja mahdollisuuksia käyttää palveluita. Avoimuuden akselilla kuvataan kaupunkilaisen asennetta, halua ja kykyä olla avoin uudelle, vaihtelulle ja toisille, sekä kaupunkilaisen omaa kiinnostuneisuutta. Näiden akselien perusteella on luotu neljä kaupunkilaisprofiilia järkkymättömät, hemmotellut, innostettavat ja toiveikkaat. Kaupunkilainen voidaan luokitella ihmisenä useaan profiiliin tilanteen, tarpeiden ja palveluiden osalta.⁴²

⁴¹ Kuvan kaupunkilaisprofiilit - Pikakatsaus. Saatu <https://digi.hel.fi/projektit/digitalisaation-tyokalut/kaupunkilaisprofiilit-kuva/>. Luettu 18.1.2021.

⁴² Kuvan kaupunkilaisprofiilit - Pikakatsaus. Saatu <https://digi.hel.fi/projektit/digitalisaation-tyokalut/kaupunkilaisprofiilit-kuva/>. Luettu 18.1.2021.

ARVIOINTIMUISTIO 28.1.2021

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2020 (Julkl. 6 § 1 mom 6 ja 8 kohdat)

Kuvio 2. Kulttuurin ja vapaa-ajan toimialan kaupunkilaisprofiilit.⁴³

Järkkymättömät -profiili kuvaa pystyviä, mutta ei kovin avoimia kaupunkilaisia. He ovat kiinnostuneita yksinomaan tietyistä palveluista, esimerkiksi tietyistä liikuntalajista, eivätkä kovin avoimia hyödyntämään muita mahdollisuuksia. Innostettavat -profiili kuvaa kaupunkilaisia, joilla on rajoitteita, jotka haittaavat palveluiden käyttöä. Nämä rajoitteet voivat olla esimerkiksi konkreettisia, kuten raha, liikkuvuus tai kieli- taito tai vaikeammin hahmotettavia, kuten usko omiin mahdollisuuksiin, kelpaaminen tai sosiaaliset taidot. Toiveikkaat -profiili kuvaa kaupunkilaisia, joilla on kiinnostusta ja innostuneisuutta, mutta osallistumista hidastaa jokin este. Näitä esteitä voivat olla esimerkiksi raha-, perhe- tai terveystilanne. Hemmotellut -profiili kuvaa avoimia, kiinnostuneita ja pystyviä kaupunkilaisia, jotka pystyvät ja ovat kiinnostuneita hyödyntämään palveluita aktiivisesti ja uusia kiinnostuksen kohteita etsien.⁴⁴

Kulttuurin ja vapaa-ajan toimialalla käynnissä olevan kävijätilastojen ja kaupunkilaisprofiilien hyödyntämisen kehittämisen läpivientiä oli arvioinnin ajankohtana suunniteltu kehittämispalvelussa. Seuraava askel on tammi-helmikuussa järjestettävä 2021 työpaja, jossa kehittämisasiantuntija, ydinpalveluiden asiantuntijat sekä hallinto- ja

⁴³ Kuvan kaupunkilaisprofiilit - Pikakatsaus. Saatu <https://digi.hel.fi/projektit/digitalisaation-tyokalut/kaupunkilaisprofiilit-kuva/>. Luettu 18.1.2021. Kuvio on muokattu arvioinnin tarpeisiin.

⁴⁴ Kuvan kaupunkilaisprofiilit - Pikakatsaus. Saatu <https://digi.hel.fi/projektit/digitalisaation-tyokalut/kaupunkilaisprofiilit-kuva/>. Luettu 18.1.2021.

ARVIOINTIMUISTIO 28.1.2021

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2020 (Julkl. 6 § 1 mom 6 ja 8 kohdat)

tukipalvelujen asiantuntijat tulevat määrittelemään kullekin palvelulle sopivat yhteydet kaupunkilaisprofiilien käyttöön sukupuolten tasa-arvon näkökulmasta.⁴⁵

2.3.1 Kävijätilastoja hyödynnetään siellä, missä niitä on käytettävissä

Kulttuurin ja vapaa-ajan toimialan palveluissa sukupuolittain luokiteltuja kävijätilastoja hyödynnetään melko laajasti niissä palveluissa, joissa tällaista tilastointia on kerätty.

Liikuntapalvelut

Ulkoilupalveluiden ulkoliikuntapaikkoja käytetään itsenäisesti, joten niiden käyttäjistä ei ole tilastotietoja, eikä niitä näin ollen olla hyödynnetty. Liikuntapaikat-palvelussa ei myöskään kerätä tietoa käyttäjien sukupuolijakaumasta, lukuun ottamatta muutamilla tyyppiliikuntapaikoilla kerättyä kävijämäärätietoa sukupuolijakauman perusteella syksyllä 2018 osana Sukupuolivaikutusten arviointi Helsingin kaupungin palveluissa – Tasa-arvohankkeen tuloksia -raporttia. Suuressa osassa liikuntapaikkoja varsinaisen palvelun järjestää joku muu kuin liikuntapaikkapalvelu ja suoraan asiakkaille tuotettavia palveluita ovat esimerkiksi uimahallien, kuntosalien ja ulkoliikuntapaikkojen ”vapaa” käyttö. Liikuntaan aktivointi -palvelun järjestämä kurssitoiminta tapahtuu nais-, mies- tai sekaryhmien toimintana. Palvelun toimintaa on suunniteltu sen mukaisesti, minkä verran eri sukupuolten liikkuja on ollut mukana toiminnassa. Esimerkiksi miehille on lisätty liikuntakursseja tarpeen mukaan.⁴⁶

Nuorisopalvelut

Nuorisopalveluissa kävijätietojen hyödyntämisessä on niiden tilastointiin liittyviä ongelmia. Työn sisällössä on lisäksi jo vuosien ajan panostettu sateenkaarevan nuorisotyön kehittämiseen ja osaamisen kehittämiseen koskien sukupuolten ja seksuaalisuuden moninaisuutta. Tämä on lisännyt sekä kohdennetusti sateenkaarevaan työhön osallistuvien nuorten määrää, että henkilökunnan osaamista näihin aihepiireihin liittyen. Pohjoisen nuorisotyön toiminnan periaatteena on syrjimättömyys ja tasa-arvon edistäminen. Tiedossa on esimerkiksi, että tanssitoimintaan osallistuu enemmän tyttöjä ja jalkapallotoimintaan enemmän poikia. Kaikki saavat kuitenkin osallistua kaikenlaiseen toimintaan. Itäiseen nuorisotyöhön kuuluvassa Vuosaaren nuorisotyön toiminnassa käy enemmän poikia kuin tyttöjä. Arjessa ja osallisuuden rakenteissa tartutaan tyttöjen toiveisiin ja järjestetään heidän toiveestaan esimerkiksi pelkästään tytöille suunnattuja toimintoja kuten tyttöjen iltoja, retkeilykurssi (koronan vuoksi peruuntunut) ja pysyvä tyttöjen huone Kallahden ja Merirastin nuorisotaloilla. Kallahden liikuntasaliin ollaan myös hankkimassa jakoseinä erityisesti tyttöjen tarpeita ajatellen. Myös Itäkeskuksen nuorisotyön toiminnassa käy enemmän poikia kuin tyttöjä. Siellä tytöille järjestetään erityisiä iltoja ja tytöille suunnattua pienryhmätoimintaa. Itäkes-

⁴⁵ Kulttuurin ja vapaa-ajan tasa-arvosuunnitelman toimenpiteiden eteneminen. Saatu sähköpostitse kulttuurin ja vapaa-ajan toimialan kehittämisasiantuntijalta 14.1.2021.

⁴⁶ Kulttuurin ja vapaa-ajan palveluiden vastaukset sähköpostitiedusteluihin 30.9.–19.10.2020.

ARVIOINTIMUISTIO 28.1.2021

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2020 (Julkl. 6 § 1 mom 6 ja 8 kohdat)

kuksen tilassa on myös ”tyttöjen huone”, jota käytetään tarvittaessa. Ympäristötoiminnan nuorisotyössä tyttöjä ja poikia on mukana hyvin tasaisesti. Toiminnassa on ohjeistettu, että nuoria ei sukupuoliteta esimerkiksi nimen tai ulkonäön perusteella, ellei nuoren sukupuoli-identiteetti ole selkeästi tiedossa. Myöskään harrastuksia tai toimintoja ei jaotella sukupuolten mukaan, ellei kyse ole sukupuolisensitiivisestä työstä. Stereotyyppiset sukupuolittamisen asenteet voivat silti vielä näkyä läpi esimerkiksi harrastusten ja tapahtumien suosittelussa nuorille. Herttoniemen yksikössä syrjivään kielenkäyttöön puututaan välittömästi, jos sitä esiintyy. Kontulan yksikön toiminnassa on mukana enemmän poikia kuin tyttöjä. Työtä ei ole erityisesti suunnattu sukupuolten suuntaan. Kumppanuus-yksikössä harkinnanvaraisia avustuksia myönnettäessä yhtenä avustuksia määrittelevänä kriteerinä tarkastellaan sukupuoli-sensitiivistä työtä ja siihen liittyvää eriarvoisuuden korjaamista.⁴⁷

Kulttuuripalvelut

Kulttuurikeskuksissa lipunmyyntitiedoista saatavaa lipun ostaneiden sukupuolijakaumaa käytetään hyväksi ohjelmistosuunnittelussa ja kohdennetussa markkinoinnissa, erityisesti Savoy-teatterissa. Vapaa-ajan taideopetuksen kurssisisältöjä pyritään suunnittelemaan erilaisten ryhmien näkökulmasta, vaikkakin niiden kävijöiden sukupuolijakauma arvioidaan kävijöiden nimien perusteella.⁴⁸

HAM:ssa sukupuolittain luokiteltua kävijätilastointia on hyödynnetty vahvasti näyttelysuunnittelussa, sekä erityisesti asiakkaan aula- ja sisääntulopalvelujen kehittämisessä. Näistä esimerkkeinä ovat sukupuolineutraalit eli unisex WC-tilat ja niiden saavutettavuus.⁴⁹

Kaupunginmuseossa sisältöjen suunnittelu nähdään mielekkäämmäksi tehdä motivaatioprofiilien pohjalta kuin sukupuolesta käsin. Kaupunginmuseo ajattelee, että perinteisiin sukupuoliin perustuvan kävijädatan hyödyntäminen sisältöjen suunnittelussa antaa olennaista tietoa kävijöistä, mutta voi myös olla sukupuolten tasa-arvon edistämistä jarruttavaa, kun sosiaalinen sukupuoli jakautuu eri koettuihin sukupuoliin.⁵⁰

Kaupunginorkesterilla ei toistaiseksi ole käytettävissä sukupuolen mukaan luokiteltuja kävijätilastoja. Lipun ostaneiden asiakkaiden tietojen keruuta pyritään kehittämään yhteistyössä lipunmyyntioperaattorin kanssa. Kaupunginorkesteri pyrkii panostamaan siihen, että palvelutarjonta olisi kiinnostavaa ja saavutettavaa kaikille sukupuolille. Yksi ohjelmistosuunnittelun tavoitteista on moniäänisyys ja kaupunginorkesteri aikoo jatkossa nykyistä tietoisemmin varmistamaan esiintyjien ja esitettyjen säveltäjien monimuotoisuuden.⁵¹

⁴⁷ Kulttuurin ja vapaa-ajan palveluiden vastaukset sähköpostitiedusteluihin 30.9.–19.10.2020.

⁴⁸ Kulttuurin ja vapaa-ajan palveluiden vastaukset sähköpostitiedusteluihin 30.9.–19.10.2020.

⁴⁹ Kulttuurin ja vapaa-ajan palveluiden vastaukset sähköpostitiedusteluihin 30.9.–19.10.2020.

⁵⁰ Kulttuurin ja vapaa-ajan palveluiden vastaukset sähköpostitiedusteluihin 30.9.–19.10.2020.

⁵¹ Kulttuurin ja vapaa-ajan palveluiden vastaukset sähköpostitiedusteluihin 30.9.–19.10.2020.

ARVIOINTIMUISTIO 28.1.2021

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2020 (JulkL 6 § 1 mom 6 ja 8 kohdat)

Kirjastopalvelut

Aluekirjastopalveluissa sukupuolittain luokiteltua tilastointia hyödynnetään palvelujen kehittämiseen, esimerkiksi palvelujen sijoittamisessa kaupunkilaisprofiilien nelikenttään ja niistä mahdollisesti paitsi jäävien huomaamiseen. Myös esimerkiksi tilastoista ilmenevään poikien lukemattomuuteen on kiinnitetty huomiota ja lukuinnostuksen lisäämiseksi on yhteistyössä kasvatuksen ja koulutuksen toimialan kanssa suunniteltu ja tuotettu palveluja. Tilastoja on lisäksi hyödynnetty tutkimuksessa kirjastonkäytön muutoksesta ja palvelun saavutettavuudesta.

Valtakunnallisissa kehittämispalveluissa kävijätilastoja saadaan Google Analyticsista Makupalat.fi ja Kysy kirjastonhoitajalta –sivustojen kävijöistä. Kävijätietoja ei kuitenkaan käytetä sukupuolen analysointiin. Makupalat.fi -palvelussa sukupuolten tasavaro on pyritty huomioimaan siten, että tietolähteiden kokoelman sisällössä on pyritty kattamaan kaikki tiedonhakijoiden tarpeet sukupuolesta riippumatta. Saatavilla olevien tietolähteiden tasapuolisuutta pyritään arvioimaan osana muuta sisällön tarkistusta, korjausta ja lisäystä. Kysy kirjastonhoitajalta –palvelu on vastauspalvelu, jossa toimitaan tasapuolisesti ja vastataan kaikille kysyjille. Palvelussa vastaajat eivät saa käyttää kysyjän tietoja muuhun kuin vastauksen lähettämiseen, joten sukupuolta ei kysytä eikä siihen kiinnitetä erikseen huomiota vastatessa.

Kirjastoverkon yhteisissä palveluissa sukupuolen mukaan luokiteltuja tilastoja käytetään asiakasprofilointiin kokoelmien ja lainauskäyttäytymisen osalta, vaikkakaan ei kovin aktiivisesti. Muutoin tietoa käyttäjien sukupuolijakaumasta ei olla käytetty. Oodissa sukupuolittain luokiteltua kävijätilastointia on hyödynnetty miesten ja etenkin poikien lainausinnostuksen parantamiseksi tekemällä heille kohdennettuja kirjanäytelyjä ja tapahtumia.⁵²

2.3.2 Kaupunkilaisprofiilit on otettu käyttöön

Useimmat kulttuurin ja vapaa-ajan toimialan palvelut ovat hyödyntäneet kaupunkilaisprofiileja palvelujensa sisältöjen kehittämisessä. Profiileja on hyödynnetty palveluiden kehittämisessä muun muassa tilahankkeiden yhteydessä, palvelutarjottimen arvioinnissa ja suunnittelussa, palveluiden moninaisuuden ja saavutettavuuden selvittämisessä, näyttelyiden ja ohjelmatarjonnan ja toiminnan suunnittelussa, yleisötyön ja viestinnän sisältöjen suunnittelussa ja palvelupolkujen tekemisessä.

Liikuntapalvelut

Liikuntaan aktivointi -palvelussa kaupunkilaisprofiileja on hyödynnetty nuorille suunnattua Funaction -toimintaa suunniteltaessa. Liikuntapaikat -palvelussa ja ulkoilupalveluissa kaupunkilaisprofiileja ei olla vielä hyödynnetty. Ulkoilupalveluiden osalta

⁵² Kulttuurin ja vapaa-ajan palveluiden vastaukset sähköpostitiedusteluihin 30.9.–19.10.2020.

ARVIOINTIMUISTIO 28.1.2021

Julkisen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2020 (Julkl. 6 § 1 mom 6 ja 8 kohdat)

hyödyntäminen on suunnitteilla. Liikuntapaikat-palvelulla ei ole vielä konkreettisia suunnitelmia.⁵³

Nuorisopalvelut

Pohjoisessa nuorisotyössä kaupunkilaisprofiileja on hyödynnetty joissakin palvelujen kehittämistilanteissa, esimerkiksi kohdennettua nuorisotyötä tekevässä Pukinmäen Toivon talossa pienryhmätoimintaan osallistuvien nuorten tarkastelussa vuonna 2019, sekä kesätyöhön osallistuneissa nuorissa samana vuonna. Toivon Talon yksi nuorisotyön menetelmä on kohdennetut pienryhmät. Kaupunkilaisprofiilien hyödyntäminen selkeytti ryhmiin ohjautuvien nuorten palvelupolkua. Nuoret ohjautuvat pienryhmiin pääsääntöisesti yhteistyökumppaneilta, mutta myös vanhempien ohjaamana. Lisäksi profiilien avulla on pyritty tutkimaan mahdollisia esteitä palveluihin haikutumisessa.

Itäisessä nuorisotyössä on kokeiltu kaupunkilaisprofiileja Vuosaaren yksikössä ja jäsennetty kehittämispäivässä ja koordinaattorit ovat työstäneet koko kaupungin laajuista Pulssi-toimintaa profiilien avulla. Itäkeskuksen yksikössä kaupunkilaisprofiileja on hyödynnetty toiminnan suunnittelussa ja erityisesti kohdennetun nuorisotyön Luotosuotoimintaa suunniteltaessa. Herttoniemen yksikössä kaupunkilaisprofiileja on hyödynnetty Hertsin nuorisotilan suunnittelussa ja sisältöjen kehittämisessä. Nuorisotilaa suunniteltaessa oli tarkoituksena tunnistaa erilaiset palvelun käyttäjät ja tehdä tilasta sopiva mahdollisimman monenlaiselle nuorelle. Lisäksi alueen palveluista haluttiin tehdä sopivat useammalle kohderyhmälle. Kun alueella oli aiemmin kolme samantyyppistä nuorisotilaa, oli siellä muutoksen jälkeen yksi avoin nuorisotila, kulttuuri- ja liikuntaryhmiä, studiotoimintaa ja toimintaa varhaisnuorille. Lisäksi toiminta puhutteli aiemmin enemmän poikia kuin tyttöjä. Nyt on tehty tilaa myös tytöille ja muun sukupuolisille. Kontulassa ja kumppanuusyksikössä kaupunkilaisprofiileja ei olla hyödynnetty.⁵⁴

Kulttuuripalvelut

Kulttuurikeskusten palvelumuotoiluprosesseissa on hyödynnetty toimialan kaupunkilaisprofiileja Stoassa, Vuotalossa, Malmitalossa ja Kanneltalossa. Kaupunkilaisprofiilit on todettu hyviksi välineiksi markkinoinnille ja kehitystyön uskotaan syvenevän ja laajenevan.⁵⁵

HAM hyödyntää kaupunkilaisprofiileja aktiivisesti selvittäessään muun muassa palveluiden moninaisuutta ja saavutettavuutta. Tässä työssä hyödynnetään myös HAM:n omia aiemmin laadittuja asiakasprofiileja. Meneillään olevassa antirasismityössä on nostettu esiin myös erityisryhmien heikko läsnäolo omissa asiakasprofiileissa. Profiloimista tekee HAM:n yleistyö yhteistyössä erityisesti näyttelytiimin

⁵³ Kulttuurin ja vapaa-ajan palveluiden vastaukset sähköpostitiedusteluihin 30.9.–19.10.2020.

⁵⁴ Kulttuurin ja vapaa-ajan palveluiden vastaukset sähköpostitiedusteluihin 30.9.–19.10.2020.

⁵⁵ Kulttuurin ja vapaa-ajan palveluiden vastaukset sähköpostitiedusteluihin 30.9.–19.10.2020.

ARVIOINTIMUISTIO 28.1.2021

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2020 (JulkL 6 § 1 mom 6 ja 8 kohdat)

kanssa. Profiilien avulla HAM suunnittelee kävijöille suunnattavia näyttelypalveluja, tapahtumatarjontaa ja tuotteita ja huomio myös sukupuolten tasa-arvon näyttelytarjonnan suunnittelussa. Profiileja myös päivitetään aktiivisesti.⁵⁶

Kaupunginmuseon henkilökunta on osallistunut kaupunkilaisprofiilien tekemiseen ja niitä on hyödynnetty muun muassa näyttelyiden ja ohjelmatarjonnan suunnittelussa. Kaupunginmuseolla on lisäksi käytössä omat motivaatioperusteiset tähtiasiakasprofiilit.⁵⁷

Kaupunginorkesteri on hyödyntänyt omaan käyttöönsä soveltuviksi muokattuja kaupunkilaisprofiileja vuosiksi 2019–2022 laaditussa yleisöstrategiassa. Muokatut profiilit on määritelty yleisön konsertteihin tulon motivaation, eikä perinteisten demografisten taustatietojen, kuten sukupuolen, perusteella. Profiileja on käytetty sekä yleisöstrategian toteuttamisessa, jalkauttamisessa, sekä taktisella tasolla muun muassa markkinointiviestinnän kohderyhmissä.⁵⁸

Kirjastopalvelut

Aluekirjastopalveluissa kaupunkilaisprofiileita on hyödynnetty tilahankkeiden yhteydessä ja palvelutarjottimen arvioinnissa ja suunnittelussa esimerkiksi palveluiden mahdollisen kapea-alaisuuden ja käyttäjäkunnan yksipuolisuuden tunnistamisessa. Kaupunginkirjaston valtakunnallisissa kehittämispalveluissa on hyödynnetty kysy kirjastonhoitajalta -palvelun vuoden 2018 toiminta-analyysissä, jossa tutkittiin käyttäytymismalleja ja eri sukupuolten sekä eri ikäisten profiilien etenemistä palvelun käytössä. Toiminnasta löydettiin parannettavia asioita, mutta ne eivät liittyneet sukupuoleen. Kaupunkilaisprofiileja pyritään myös hyödyntämään Makupalat.fi:n kokonaisuudistuksessa. Kirjastoverkon yhteisissä palveluissa kaupunkilaisprofiileja on hyödynnetty osallistavan valinnan palvelumuotoilussa ja niitä voidaan hyödyntää tulevaisuudessa sopivissa palvelumuotoiluhankkeissa. Oodissa kaupunkilaisprofiileja on hyödynnetty palvelupolkujen tekemisessä.⁵⁹

2.4 Sukupuolivaikutusten arviointi päätösvalmistelussa

2.4.1 Päätösvalmistelussa ei ole tehty arviointia, mutta sukupuoli huomioidaan

Päätösvalmistelijoita kaikilla toimialoilla ohjeistettiin vuonna 2020 päätösten vaikutusten ennakkoarviointiin kaupunkiyhteisellä ohjeella Opas kirjoittamiseen valmistelijoille. Oppaan mukaan päätösten vaikutusten ennakkoarviointi tarkoittaa sitä, että valmisteluvaiheessa arvioidaan, millaisia tulevia vaikutuksia päätöksellä on. Jos tällaisia tunnistetaan, on arvioitava, miten ne vaikuttavat päätöksentekoon. Ennakkoarviointia ei ohjeen mukaan yleensä tehdä, jos päätös on rutiiniluontoinen, laajuudeltaan vähäinen, erityislainsäädännön nojalla tehtävä viranomaispäätös tai sellainen

⁵⁶ Kulttuurin ja vapaa-ajan palveluiden vastaukset sähköpostitiedusteluihin 30.9.–19.10.2020.

⁵⁷ Kulttuurin ja vapaa-ajan palveluiden vastaukset sähköpostitiedusteluihin 30.9.–19.10.2020.

⁵⁸ Kulttuurin ja vapaa-ajan palveluiden vastaukset sähköpostitiedusteluihin 30.9.–19.10.2020.

⁵⁹ Kulttuurin ja vapaa-ajan palveluiden vastaukset sähköpostitiedusteluihin 30.9.–19.10.2020.

ARVIOINTIMUISTIO 28.1.2021

Julkisen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2020 (JulkL 6 § 1 mom 6 ja 8 kohdat)

päätös, jossa harkintavalta on erityisen rajattua. Jos arviointi on tehty, sen suoritustapa ja arvioinnin tulokset pitäisi esittää omana kohtanaan päätöstä koskevassa asialistatekstissä. Oppaassa ei tarkemmin eritellä, millaisia vaikutuksia päätöksenteossa tulisi huomioida ja täten esimerkiksi sukupuolivaikutuksia ei mainita. Arviointia laatiessa opas oli korvautumassa kaupunkiyhteisellä hallintoasioiden elinkaarioppaalla.⁶⁰

Kaupunkiyhteisen oppaan ohella kulttuurin ja vapaa-ajan toimialalla on myös ollut käytössä toimialamalliin siirtymisen jälkeen vuodesta 2017 alkaen oma ohje päätösten valmistelijoille. Kyseistä ohjetta ei toimialan hallinnon asiantuntijoiden mukaan ole kuitenkaan aivan sellaisenaan noudatettu, vaan on pyritty ensisijaisesti noudattamaan kaupunkiyhteistä ohjetta. Toimialan omassa ohjeessa todetaan, että mahdolliset vaikutukset sukupuoliin tulee huomioida. Toimialalla ei ollut tietoa, minkä verran ohjetta oli käytetty eri palveluissa.⁶¹

Kohti tasa-arvoista Helsinkiä 2019–2021 -suunnitelmassa yhtenä kulttuurin ja vapaa-ajan toimialalle asetettuna tavoitteena on sukupuolitietoisuuden lisääminen palveluiden suunnittelussa. Tämän mittarina on, että sukupuolivaikutusten arviointeja on tehty erikseen sovittavissa toiminnoissa. Toimenpiteen vastuutahoina on toimialan kehittämispalveluiden lisäksi kulttuuri- ja nuorisopalvelut. Arviointiin saadun tiedon mukaan toimenpidettä oltiin aloittamassa tammi-helmikuussa 2021 kehittämisasiantuntijan järjestämällä asiantuntijoille työpajalla, jossa oli tarkoitus selvittää sopivat toiminnot ja paikat. Seuraava vaihe on viedä toteutettavat toiminnot nuoriso- ja kulttuuripalvelujen johtoryhmien hyväksyttäväksi. Koska toimenpide oli vasta alkamassa vuonna 2021, on vaikea arvioida, ehditäänkö sukupuolivaikutusten arviointia tehdä valituissa palveluissa vuoden 2021 aikana. Toimialan kehittämisasiantuntijan arvion mukaan toimenpide kuitenkin todennäköisesti toteutuu vuoden 2021 loppuun mennessä.⁶²

Kulttuurin ja vapaa-ajan toimialan eri palveluista arviointiin saatujen tiedusteluvas-
tausten ja arviointikäynnillä saatujen tietojen perusteella sukupuolivaikutusten arvi-

⁶⁰ Opas kirjoittamiseen valmistelijoille. Helmi-intranet, Päätöksenteko, Opas kirjoittamiseen valmistelijoille, luettu 30.12.2020; Kulttuurin ja vapaa-ajan toimialan kehittämisasiantuntijan vastaus sähköpostiedusteluun 18.6.2020.

⁶¹ Kulttuuri- ja vapaa-aikalautakunnan ja jaostojen päätösten valmistelijan ja esittelijän käsikirja. Helmi-intranet, KUVa, Päätökset ja valmistelu, Päätösten valmistelu. Luettu 12.6.2020; Kulttuurin ja vapaa-ajan toimialan kehittämisasiantuntijan vastaus sähköpostiedusteluun 18.6.2020.

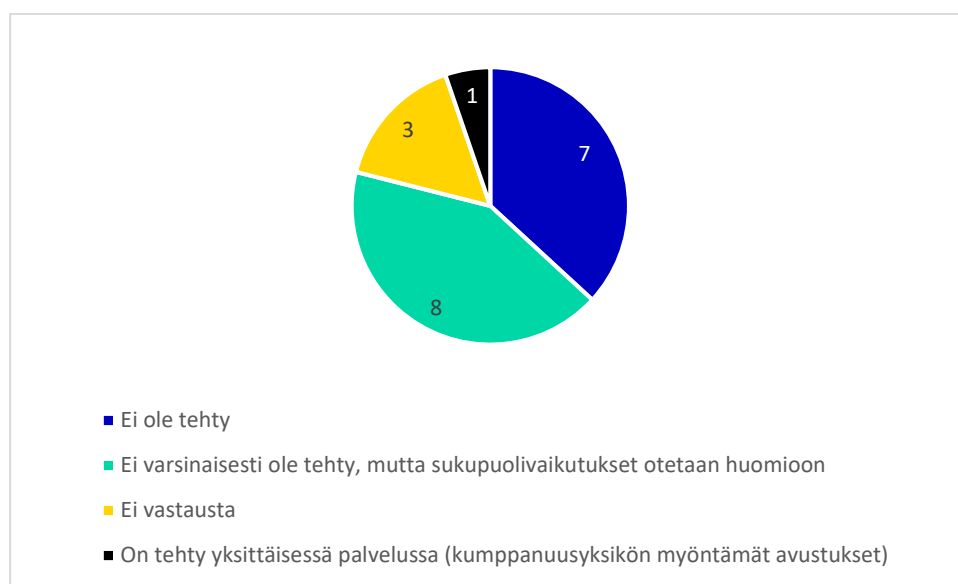
⁶² Kohti tasa-arvoista Helsinkiä 2019–2021, 23–24; Kulttuurin ja vapaa-ajan tasa-arvosuunnitelman toimenpiteiden eteneminen. Saatu sähköpostitse kulttuurin ja vapaa-ajan toimialan kehittämisasiantuntijalta 18.6.2020; Kulttuurin ja vapaa-ajan toimialan kehittämisasiantuntijan vastaus sähköpostiedusteluun 14.1.2021; Kulttuurin ja vapaa-ajan toimialan kehittämisasiantuntijan kommentit arviointimuistioliuonnokseen 28.1.2021.

ARVIOINTIMUISTIO 28.1.2021

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2020 (Julkl. 6 § 1 mom 6 ja 8 kohdat)

ointi ei kuulu missään toimialan palvelussa päätöksentekoon järjestelmällisesti toteutettuna ennakoarvointina. Sukupuolivaikutusten arvioinnista ei myöskään ole erillistä koko toimialaa koskevaa ohjetta.⁶³

Käytännössä sukupuolinäkökulma kuitenkin huomioidaan useissa toimialan palveluissa ja niiden päätöksenteossa muutoin. Puolesta toimialan palveluista saaduista tiedusteluvastauksista todettiin, että sukupuolivaikutukset otetaan huomioon toiminnassa tai että päätöksentekoon liittyy sukupuolivaikutusten arviointia. Seitsemässä saadusta 18 vastauksesta kuitenkin ilmenee, että sukupuolivaikutusten arviointia ei ollut lainkaan tehty. Kolmesta vastauksesta ei pystynyt päättämään, oliko arviointia tehty vai ei. (Kuva 1).⁶⁴

Kuvio 3. Minkä verran palveluunne liittyvässä päätöksenteossa on tehty sukupuolivaikutusten arviointia? Palvelujen tiedusteluvastausten määrät.⁶⁵

Kaikissa toimialan palvelukokonaisuuksissa (kirjasto- kulttuuri- liikunta- ja nuorisopalvelut) oli sekä sellaisia palveluita, joissa tiedusteluvastausten mukaan huomioitiin sukupuolivaikutukset päätöksenteossa, että sellaisia palveluita, joissa tätä ei tehty.⁶⁶

⁶³ Kulttuurin ja vapaa-ajan palveluiden vastaukset sähköpostitiedusteluihin 30.9.–19.10.2020; Tarkastuslautakunnan 2. toimikunnan arviointikäynti kulttuurin ja vapaa-ajan toimialalle 9.10.2020.

⁶⁴ Kulttuurin ja vapaa-ajan palveluiden vastaukset sähköpostitiedusteluihin 30.9.–19.10.2020.

⁶⁵ Kulttuurin ja vapaa-ajan palveluiden vastaukset sähköpostitiedusteluihin 30.9.–19.10.2020. Kirjalliset vastaukset tiedustelukysymykseen on luokiteltu arviointia varten. Luokittelu perustuu arvioinnin tekijöiden laadullisessa analyysissä tekemiin tulkintoihin vastauksista.

⁶⁶ Kulttuurin ja vapaa-ajan palveluiden vastaukset sähköpostitiedusteluihin 30.9.–19.10.2020.

ARVIOINTIMUISTIO 28.1.2021

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2020 (Julkl. 6 § 1 mom 6 ja 8 kohdat)

Esimerkiksi Helsingin kaupunginmuseossa pyritään huomioimaan sukupuolivaikutukset kohderyhmäajattelussa. Kaupunginorkesterissa ja kulttuurikeskuksissa pyritään sukupuolten tasa-arvon edistämiseen ja monimuotoisuuden kunnioittamiseen sellaisessa arkisessa päätöksenteossa, joka liittyy esimerkiksi ohjelmistosuunnitteluun, viestintään ja yleisötyöhön. Myös nuorisotyössä on kehitetty toimintaa siten, että siinä huomioidaan sukupuolen ja sukupuoli-identiteettien moninaisuus. Helsingin keskustakirjasto Oodissa sukupuolen huomiointi ei perustu kaksijakoiseen mies-nais-tasa-arvojaotteluun, vaan kirjastossa otetaan koko ajan huomioon intersektionaalisen periaatteen mukaisesti eri sukupuolet sekä tämän ohella myös mahdollisimman paljon muita asiakaskuntaa koskevia tekijöitä.⁶⁷

Eri palveluissa toteutettua sukupuolivaikutusten arviointia tai huomiointia ei pääsääntöisesti ole dokumentoitu tai palveluiden tiedusteluvastauksissa ei osoitettu asiakirjoja, josta tehdyn arvioinnin olisi voinut todentaa. Nuorisopalvelujen myöntämässä projektiaavustuksissa oli tehty tiedusteluvastauksen mukaan sukupuolivaikutusten arviointia ja arviointia oli vastauksen mukaan dokumentoitu yksittäisten avustuspäätösten perusteluissa. Projektiaavustukset ovat kertaluonteisia avustuksia, joita myönnetään helsinkiläisille nuorisojärjestölle ja nuorten toimintaryhmille nuorisotoiminnallisen projektin, hankkeen, tapahtuman tai tilaisuuden toteuttamiseen tai siihen osallistumiseen. Päätöksen avustuksen myöntämisestä tekee kulttuuri- ja vapaa-aikalautakunnan nuorisajaosto tai sen delegoimana nuorisopalvelujen kumppanuuspäällikkö. Nuorisajaoston tai nuorisopalvelujen kumppanuuspäällikön vuonna 2020 tekemien avustuspäätösten perusteluista ei kuitenkaan löytynyt asiakirjoihin dokumentoituja viittauksia sukupuolivaikutusten arviointiin tai muuhun sukupuolen huomiointiin avustuspäätöksissä.⁶⁸

Toimiala nosti arviointikäynnillä esiin, että sukupuolinäkökulma huomioidaan muun muassa liikuntapalvelujen investointihankkeissa, liikunnan vuoroja jaettaessa, lasten ja nuorten harrastustoiminnassa seuraamalla aktiivisesti palvelujen käyttöä ja toimintaa sekä kansallisia ja paikallisia selvityksiä ja kyselytutkimuksia. Sukupuoli huomioidaan myös ikääntyneiden liikkumishjelmassa. Tilojen suunnittelussa sukupuolinäkökulma on esillä erityisesti sukupuolineutraalien WC-tilojen suunnittelussa.⁶⁹

⁶⁷ Kulttuurin ja vapaa-ajan palveluiden vastaukset sähköpostitiedusteluihin 30.9.–19.10.2020.

⁶⁸ Kulttuurin ja vapaa-ajan palveluiden vastaukset sähköpostitiedusteluihin 30.9.–19.10.2020; https://www.hel.fi/kulttuurin-ja-vapaa-ajan-toimiala/fi/avustukset/nuorisotoiminnan_avustukset/projektiaavustukset ja https://www.hel.fi/kulttuurin-ja-vapaa-ajan-toimiala/fi/avustukset/nuorisotoiminnan_avustukset/hakuprosessi-ja-paatoksenteke, luettu 30.12.2020; Kulttuuri- ja vapaa-aikalautakunnan nuorisajaoston pöytäkirjat 30.1.–8.12.2020; Kulttuurin ja vapaa-ajan toimialan nuorisopalvelujen kumppanuuspäällikön viranhaltijapäätökset 15.1.–30.12.2020.

⁶⁹ Tarkastuslautakunnan 2. toimikunnan arviointikäynti kulttuurin ja vapaa-ajan toimialalle 9.10.2020.

ARVIOINTIMUISTIO 28.1.2021

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2020 (Julkl. 6 § 1 mom 6 ja 8 kohdat)

2.5 Vähemmistönä olevien sukupuolten palvelunkäyttömahdollisuuksien lisääminen

2.5.1 Liikuntatilojen pukuhuone-, peseytymis- ja WC-tilojen käyttömahdollisuuksia on selvitetty

Kohti tasa-arvoista Helsinkiä 2019–2021 -suunnitelmassa yhtenä kulttuurin ja vapaa-ajan toimialalle asetettuna tavoitteena on vähemmistönä olevien sukupuolten palvelunkäyttömahdollisuuksien lisääminen. Tavoitteeseen liittyvänä toimenpiteenä on, että toimiala tekee selvityksen mahdollisuudesta laajentaa Itäkeskuksen uimahallin unisex-pukuhuonekäytäntö myös muihin kaupungin liikuntatiloihin. Toisena vähemmistönä olevien sukupuolten palvelunkäyttömahdollisuuksiin liittyvänä toimenpiteenä on myös se, että toimialalla tehdään mahdollisuuksien mukaan liikunta- ja harrastus-tiloista saavutettavia ja turvallisia kaikille sukupuolille uusien tilojen rakentamisen tai vanhojen tilojen remontoinnin tai tilajärjestelyiden yhteydessä. Tavoitteeseen liittyväksi mittariksi oli määritelty unisex-pukuhuonekäytännöistä liikuntapalveluissa laadittavan selvityksen valmistuminen. Kyseinen selvitys valmistui vuonna 2020, joten tavoite toteutui tällä mittarilla.⁷⁰

Intiimitilojen, eli pukeutumis-, peseytymis- ja WC-tilojen, erittely vain naisten ja miesten tiloiksi voi olla ongelmallinen sukupuolivähemmistöihin kuuluville henkilöille. Sukupuolitunnukset esimerkiksi WC-tilojen ovilla voidaan ymmärtää määräyksinä tilan käyttäjille, jolloin normiin nähden ”väärän” WC:n valitsemisesta voi seurata muiden paheksuntaa. Tasa-arvotoimikunnan 20.12.2018 lausunnon mukaan eri sukupuolien huomioiminen intiimitilojen saatavuudessa on saavutettavuus- ja turvallisuuskysymys. Tilajärjestelyt, joissa korostetaan kaksinapaista mies-nainen -sukupuolijakoa lisäävät tasa-arvotoimikunnan mukaan syrjinnän ja häirinnän uhkaa, joka on erityisen merkittävä sukupuolivähemmistöihin kuuluvien lasten ja nuorten näkökulmasta.⁷¹

Eri sukupuolivähemmistöihin kuuluvien ihmisten toiveet heille sopivista intiimitiloista ovat keskenään erilaisia. Esimerkiksi monet transihmiset ja intersukupuoliset identifioituvat joko mieheksi tai naiseksi ja haluavat käyttää sukupuoli-identiteettinsä mukaista intiimitilaa. Näiden asiakkaiden tarpeisiin voidaan vastata sijoittamalla miesten ja naisten pukeutumis- ja peseytymistiloihin yksityisyyden suojaa lisääviä näköesteitä, kuten sermejä, väliseiniä ja suihkukaappeja tai -verhoja. Sukupuolettomien ja muunsukupuolisten ihmisten liikuntamahdollisuuksia taas edistäisivät täysin sukupuolineutraalit intiimitilat.⁷²

⁷⁰ Kohti tasa-arvoista Helsinkiä 2019-2021, 23–24; Kulttuurin ja vapaa-ajan tasa-arvosuunnitelman toimenpiteiden eteneminen. Saatu sähköpostitse kulttuurin ja vapaa-ajan toimialan kehittämisasiantuntijalta 18.6.2020.

⁷¹ Kulttuurin ja vapaa-ajan ltk 18.12.2018 § 228; Tasa-arvotoimikunnan lausunto 20.12.2018.

⁷² Helojärvi, T. 2020, 25.

ARVIOINTIMUISTIO 28.1.2021

Julkisen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2020 (Julkl. 6 § 1 mom 6 ja 8 kohdat)

Vuoden 2018 lopussa suurin osa kulttuurin ja vapaa-ajan palveluiden intiimitiloista oli jaettu naisten tai miesten tiloiksi ottamatta huomioon sukupuolivähemmistöjä. Esteettömyyssäännösten mukaisesti lähes kaikissa kaupungin tiloissa oli yksi sukupuolineutraali ja esteetön yhden hengen WC, mutta ne oli tarkoitettu ensisijaisesti liikuntarajoitteisille asiakkaille. Vuonna 2018 Itäkeskuksen uimahallissa oli otettu käyttöön unisex-pukeutumis- ja peseytymistilat. Muissa liikuntatiloissa tällaisia ei ollut. Kulttuuripalveluissa WC-tilakäytännöt riippuivat palvelun käytössä olevan rakennuksen iästä. Uusissa rakennuksissa oli paremmin huomioitu kaikki sukupuolet, mutta monissa vanhemmistakin rakennuksista oli tarjolla myös sukupuolineutraaleja WC-tiloja, jotka olivat lähinnä yksittäis-WC:eitä, kun taas useamman hengen tilat oli jaettu erikseen miehille ja naisille.⁷³

Vuonna 2020 valmistunut selvitys Helsingin kaupungin ylläpitämien liikunta- ja ulkoilupaikkojen sukupuolivähemmistöille soveltuvista intiimitiloista tarkastelee liikunta- ja ulkoilupaikkojen pukeutumis-, peseytymis- ja WC-tiloja sukupuolen moninaisuuden näkökulmasta ja arvioi, missä määrin kyseiset ulkoilukohteiden intiimitilat vastaavat sukupuolivähemmistöön kuuluvien ihmisten tarpeisiin. Selvityksessä esitetään myös muutosehdotuksia, joiden avulla sukupuolen moninaisuus voitaisiin huomioida entistä paremmin.⁷⁴

Intiimitiloja koskevan selvityksen mukaan Helsingin kaupungin liikunta- ja ulkoilupaikkojen pukuhuoneet eivät vuonna 2020 juurikaan vastanneet sukupuolivähemmistöjen tarpeisiin. Itäkeskuksen uimahalli oli edelleen ainoa selvityksessä yhteensä 80 tarkastellusta liikunta- tai ulkoilupaikasta, jossa oli sukupuolivähemmistöjen käyttöön tarkoitettu pukuhuone. Joissakin liikuntatiloissa oli yksityisiä pukeutumistiloja, mutta sukupuolivähemmistöihin kuuluvat ihmiset eivät välttämättä koe saavansa käyttää niitä, koska kyseiset tilat oli osoitettu esimerkiksi liikuntaesteisten asiakkaiden tai lapsiryhmien käyttöön. Intiimitiloja koskevan selvityksen mukaan lähes 70 prosentilla kaupungin liikuntapaikoista oli vähintään yksi sukupuolineutraali WC. Sen käyttöä kuitenkin joissakin liikuntapaikoissa vaikeuttaa hankala sijainti tai se, että tilan avaamista pitää erikseen pyytää henkilökunnalta.⁷⁵

Kaupungin liikunta- ja ulkoilupaikkojen intiimitiloja koskevan selvityksen toimenpidesuosituksen mukaan mahdollisuus vaihtaa vaatteet ja peseytyä suojassa muiden katseilta edistäisi sekä sukupuolivähemmistöjen että myös esimerkiksi nuorten, vammaisten ja uskonnollisiin vähemmistöihin kuuluvien mahdollisuuksia käyttää liikuntapalveluja. Sukupuolivähemmistöihin kuuluvat asiakkaat tunsivat paremmin olevansa oikeutettuja käyttämään liikuntapaikoissa jo tarjolla olevia sukupuolineutraaleja esteettömiä pukeutumis-, peseytymis- ja WC-tiloja, jos niiden opasteissa käytettäisiin osassa tällaisia tiloja nykyisin käytetyn miehen ja naisen hahmoja esittävän symbolin sijaan sukupuolen moninaisuuteen viittaavaa symbolia. Selvityksessä tehdyn arvion mukaan eri liikunta- ja ulkoilukohteissa olisi yhteensä 48 yksittäis-WC-

⁷³ Kulttuurin ja vapaa-ajan ltk 18.12.2018 § 228.

⁷⁴ Helojärvi, T. 2020, 1.

⁷⁵ Helojärvi, T. 2020, 21–24.

ARVIOINTIMUISTIO 28.1.2021

Julkisen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2020 (JulkL 6 § 1 mom 6 ja 8 kohdat)

tilaa, jotka voitaisiin muuttaa helposti sukupuolineutraaliksi poistamalla ovikylttien sukupuolitunnukset. Toimenpidesuosituksen mukaan säilytyslokeroita tulisi sijoittaa myös pukuhuoneiden ulkopuolelle, koska silloin sukupuolivähemmistöön kuuluvat asiakkaat voisivat vaihtaa vaatteet esimerkiksi sukupuolineutraalissa WC:ssä ja jättää tavaransa säilöön liikunnan ajaksi.⁷⁶

Selvityksen mukaan tilamuutosten rinnalla sukupuolivähemmistöjen mahdollisuuksia käyttää liikuntapalveluita edistettäisiin kuitenkin ennen kaikkea varmistamalla, että henkilökunta osaa kohdata vähemmistöasiakkaan hienotunteisesti. Tätä voitaisiin edistää koulutuksin. Selvityksessä havaittiin, että monelle liikuntapaikkojen henkilökunnasta sukupuolen moninaisuus ja siihen liittyvä käsitteistö oli vieras ja osa henkilökunnasta sukupuolitti vähemmistöasiakkaita virheellisesti. Jos asiakas ei voi olla varma henkilökunnan hienotunteisuudesta, asiakkaan kynnys pyytää apua tai lupaa saada käyttää vapaana olevaa intimitietin suojaa tarjoavaa tilaa voi olla korkea.⁷⁷

Selvityksessä kaupungin ylläpitämien liikunta- ja ulkoilupaikkojen sukupuolivähemmistöille soveltuvista intiimitiloista ei esitetä arvioita suositeltujen toimenpiteiden kustannuksista. Osa ehdotetuista toimenpiteistä kuitenkin vaikuttaa karkeasti arvioiden olevan toteutettavissa suhteellisen vähäisin kustannuksin, kuten esimerkiksi sukupuolittavien ovikylttien poistaminen kaikista liikuntapaikoilla olevista yksittäis-WC:eistä.

2.5.2 Vähemmistösukupuolten palvelunkäyttömahdollisuuksia pyritään huomioimaan

Liikuntapalvelut

Liikuntapaikat-palvelussa pyrittiin huomioimaan vähemmistönä olevien sukupuolten palvelunkäyttömahdollisuuksien edistäminen muutoinkin kuin unisex-pukuhuoneselvitykseen osallistumalla. Esimerkiksi naisten ja tyttöjen tarpeita on konkreettisesti huomioitu siten, että rakenteilla olleeseen Pirkkolaan jäähalliin toteutetaan taitoluis-telun tarpeisiin paremmin sopivat suuremmat jääkaukalot, vaikka jääkiekkoon olisi toivottu pienempiä. Liikuntapaikat-palvelussa tehdään vuosittain myös muun muassa kohdistettuja hankintoja voimistelun välineisiin sekä säännöllisesti esityksiä Ruskea-suo-Laakso alueen ratsastusolosuhteiden kehittämiseksi. Sekä ratsastus että voimistelu ovat erityisesti tyttöjen ja naisten suosimia lajeja. Jäähallien vuorojen jaossa naisten ja tyttöjen suosimalle ringettelle on annettu suhteessa harrastajamäärään suhteellisesti suurempi osuus vuoroja.⁷⁸

Muutoin liikuntapalveluissa ei erityisesti pyritty edistämään vähemmistösukupuolten palvelunkäyttömahdollisuuksia. Tiedusteluvastausten mukaan tämä johtui joko siitä,

⁷⁶ Helojärvi, T. 2020, 23–24, 25–28.

⁷⁷ Helojärvi, T. 2020, 10, 28–29.

⁷⁸ Kulttuurin ja vapaa-ajan palveluiden vastaukset sähköpostitiedusteluihin 30.9.–19.10.2020.

ARVIOINTIMUISTIO 28.1.2021

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2020 (Julkl. 6 § 1 mom 6 ja 8 kohdat)

että palveluiden käyttäjien sukupuolijakauma ei ollut tiedossa tai periaatteesta, jonka mukaan palveluita tuotetaan kysynnän mukaisesti ja olosuhteiden sallimissa rajoissa.⁷⁹

Nuorisopalvelut

Joidenkin nuorisotyöyksiköiden toiminnassa oli tiedusteluvastausten mukaan mukana enemmän poikia kuin tyttöjä. Osassa näistä pyrittiin huomioimaan erikseen tyttöjen toiveita esimerkiksi järjestämällä pelkästään tytöille suunnattua toimintaa, kuten ”tyttöjen iltoja”. Yhden ”poikaenemmistöisen” yksikön vastauksen mukaan erityistä työn suuntaamista sukupuolten mukaan ei yksikössä ollut. Myös pojille oli järjestetty pelkästään heille suunnattua toimintaa, esimerkiksi uintikerho. Nuorisoneuvostoa on ohjattu huomioimaan lautakuntapaikoissa sukupuolten välinen tasa-arvo.⁸⁰

Useissa nuorisotyöyksiköissä korostettiin, että yksiköiden työote on ”sukupuolisensitiivinen”. Tällä tarkoitetaan sitä, että toiminnassa on ohjeistettu siihen, että nuoria ei sukupuoliteta ulkonäön tai nimen perusteella esimerkiksi tytöiksi tai pojiksi kutsuamalla, ellei nuoren sukupuoli-identiteetti ole selkeästi tiedossa. Ryhmätilanteissa pyritään välttämään jakoa tyttöihin ja poikiin. Harrastuksia ja toimintoja ei pääsääntöisesti pyritä jaottelemaan sukupuolen mukaan, jollei kyse ole nimenomaan sukupuolisensitiivisestä työstä. Yleensä kaikki nuoret ovat tervetulleita toimintaan. Erään nuorisotyöyksikön vastauksen mukaan ohjeistus ei kuitenkaan aina toteudu käytännössä, sillä työttöily, pojittelu ja nuorten sukupuolittaminen näkyy edelleen joidenkin nuorisohjaajien käytännön toiminnassa, esimerkiksi siinä, millaisia harrastuksia tai tapahtumia eri sukupuolta oleville nuorille suositellaan.⁸¹

Nuorisotyöyksiköissä oli pääsääntöisesti otettu huomioon myös niin sanotut sateenkaarevat nuoret eli nuorten seksuaalisen ja sukupuoli-identiteetin moninaisuus. Sateenkaareville nuorille oli järjestetty esimerkiksi Pride-viikkoon liittyvää toimintaa. Nuorisopalveluissa on myös yritetty varmistaa, että tilat ovat turvallisia myös sateenkaareville nuorille esimerkiksi siten, että tiloissa on unisex-WC:t, ohjaajien koulutuksella ja yhteisin keskusteluin nuorten kanssa. Erään vastauksen mukaan kaikkeen syrjivään kielenkäyttöön nuorisotalolla puututaan välittömästi, myös niin sanotulle ”homottelulle” on nollatoleranssi.⁸²

Nuorisopalvelut käyttää avustuksia anovien järjestöjen ja nuorten ryhmien sukupuolisensitiivistä työtä ja siihen vahvasti liittyvää eriarvoisuuden korjaamista myös yhtenä myöntämiensä harkinnanvaraisten avustusten summia määrittelevänä kriteerinä. Nuorisopalvelut on myöntänyt avustuksia esimerkiksi Tyttöjen ja Poikien taloille sekä sellaisille monikulttuurisille järjestöille, jotka pyrkivät vahvistamaan toimintansa pii-

⁷⁹ Kulttuurin ja vapaa-ajan palveluiden vastaukset sähköpostitiedusteluihin 30.9.–19.10.2020.

⁸⁰ Kulttuurin ja vapaa-ajan palveluiden vastaukset sähköpostitiedusteluihin 30.9.–19.10.2020.

⁸¹ Kulttuurin ja vapaa-ajan palveluiden vastaukset sähköpostitiedusteluihin 30.9.–19.10.2020.

⁸² Kulttuurin ja vapaa-ajan palveluiden vastaukset sähköpostitiedusteluihin 30.9.–19.10.2020.

ARVIOINTIMUISTIO 28.1.2021

Julkisen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2020 (Julkl. 6 § 1 mom 6 ja 8 kohdat)

rissä tyttöjen ja nuorten naisten asemaa, kouluttautumista ja ääntä. Nuorisopalveluiden myöntämällä avustuksilla pyritään myös tukemaan myös muunsukupuolisten tai sellaisten nuorten toimintaa, jotka eivät halua määritellä sukupuoltaan sekä yhdistyksiä, jotka haluavat edistää tasa-arvoa harrastuksissa ja eri kulttuuri- ja alakulttuurilajeissa. Lisäksi nuorisopalvelut myöntää erityisavustusta Oranssi ry:n Funnet -hankkeelle. Hanke tarjoaa cis-tytöille⁸³, -naisille ja sukupuolivähemmistöjen nuorille harrastuksia ja liikuntaa, joille se on ollut syrjinnän pelon ja taloudellisen tilanteen takia aiemmin vaikeaa tai mahdotonta.⁸⁴

Kulttuuripalvelut

Kulttuurikeskus-palvelun (Kanneltalo, Malmitalo, Savoy-teatteri, Stoa, Vuotalo) ohjelmavalintoja ei ole ensisijaisesti ohjannut vähemmistönä olevien sukupuolten huomiointi, vaan keskeisimpänä valintakriteerinä on ollut taiteellinen laatu, sisältöjen ajankohtaisuus ja yhteiskunnallisuus ja kokonaisuuden monipuolisesti rikas tasapaino. Pyrkimyksenä on ollut tarjota hyvää ja mahdollisimman monia kiinnostavaa ohjelmaa, sukupuolten tasa-arvo huomioiden.⁸⁵

Kulttuurikeskusten ohjelmistosuunnittelussa on kuitenkin tietoisesti nostettu myös esiin eri vähemmistöryhmiä. Joissakin kulttuurikeskuksissa on jo pyritty huomioimaan erityisesti miesten kiinnostusten kohteet ohjelmasuunnittelussa. Tämä voisi kulttuurikeskus-palveluiden tiedusteluvastauksen mukaan jatkossa olla kehityskohteena muissakin kulttuurikeskuksissa. Joidenkin kulttuurikeskusten ohjelmistoissa oli erityispainotuksia seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen huomiointiin.⁸⁶

Helsingin taidemuseo (HAM) on pyrkinyt parantamaan vähemmistönä olevien sukupuolten mahdollisuutta osallistua ja kokea museopalvelut omakseen erityisesti näyttely-, tapahtuma-, ja julkaisusuunnittelulla. Museon tiedusteluvastauksen mukaan näyttelyohjelmistossa käsitellään maailmaa monipuolisesti sekä naisten että miesten silmin ja myös LGBTQ+⁸⁷ -näkökulmasta. HAM on osallistunut myös aktiivisesti Pride-viikkoon ja tuottanut tapahtumaan ajankohtaisia taidesisältöjä. Museon opastustarjonnassa on pysyvästi tarjolla queer-opastusformaatti. Queer on poliittinen ja usein akateeminen näkökulma ja ajattelumalli, joka kyseenalaistaa yhteiskunnan sukupuoleen ja seksuaaliseen suuntautumiseen liittyviä normeja.⁸⁸ Museo on vuonna 2020

⁸³ Cis-tyttö on syntymässä määritelty tytöksi ja hänen sukupuoli-identiteettinsä ja sukupuolen ilmaisunsa ovat kulttuurissamme tyttöön liitettyjen odotusten mukaiset. Käsitteen selityksen lähde <https://seta.fi/sateenkaaritieto/sateenkaarisanasto/>. Luettu 8.1.2020.

⁸⁴ Kulttuurin ja vapaa-ajan palveluiden vastaukset sähköpostitiedusteluihin 30.9.–19.10.2020.

⁸⁵ Kulttuurin ja vapaa-ajan palveluiden vastaukset sähköpostitiedusteluihin 30.9.–19.10.2020.

⁸⁶ Kulttuurin ja vapaa-ajan palveluiden vastaukset sähköpostitiedusteluihin 30.9.–19.10.2020.

⁸⁷ Kirjainyhdistelmä LGBTQ+ viittaa seksuaali- että sukupuolivähemmistöihin: lesbot, homot, bi-ihmiset, transihmiset, intersukupuoliset ja queerit. <https://seta.fi/sateenkaaritieto/sateenkaarisanasto/>. Luettu 12.1.2020.

⁸⁸ <https://seta.fi/sateenkaaritieto/sateenkaarisanasto/>. Luettu 12.1.2021

ARVIOINTIMUISTIO 28.1.2021

Julkisen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2020 (Julkl. 6 § 1 mom 6 ja 8 kohdat)

myös parantanut kaikille asiakkaille yhdenvertaisia ja tasa-arvoisia aulapalveluja esimerkiksi muuttamalla asiakas WC-tilat vastaamaan paremmin myös yhdenvertaisuus- ja tasa-arvovaatimuksiin.⁸⁹

Kaupunginorkesterin sinfoniakonserttien yleisö koostuu ulkoisten seikkojen perusteella tehtyjen havaintojen perusteella pääosin naisista, kun taas orkesterin digitaalisten kanavien käyttäjistä valtaosa merkitsee sukupuolensa mieheksi. Kaupunginorkesterin vastauksesta ei varsinaisesti käy ilmi, onko orkesteri pyrkinyt edistämään vähemmistönä olevien sukupuolten palvelunkäyttömahdollisuuksia.⁹⁰

Kaupunginmuseon kävijöiden sukupuolijakauma ei ole tiedossa, joten museossa ei ole tietoa siitä, mitkä sukupuolet ovat kävijöissä vähemmistönä. Kaupunginmuseon strategisena tavoitteena on tiedusteluvastauksen mukaan vahvistaa moniarvoista Helsinkiä muun muassa siten, että museo on turvallinen matalan kynnyksen tila, johon kaikki ovat tervetulleita sukupuolesta riippumatta. Sukupuolivähemmistöjä on pyritty huomioimaan sisältötuotannoissa, palveluportfolioon sisältyvissä queer-opastuksissa sekä Pride -viikon ohjelmassa. Lisäksi museolla on ollut yhteistyötä muu muassa sukupuolivähemmistöjen ihmisoikeuksia puolustavan järjestön Setan kanssa. Museon yleisötyössä pyritään huomiomaan eri sukupuolet sekä muutkin ryhmät siten, että erilaiset ihmiset löytäisivät samaistumispintaa museon palveluista.⁹¹

Kulttuurin edistäminen -palvelun yksiköt ovat kumppanuusyksikkö, lasten ja nuorten taidekeskus Annantalo ja kulttuurikeskus Caisa. Palveluun kuuluva kumppanuusyksikkö vastaa avustusvalmistelusta sekä avustuksin tuettujen kulttuuri- ja taidelaitosten toiminnan kehittämisestä ja yhteistyöstä sekä taiteen perusopetuksen valmistelusta.⁹²

Kulttuurin edistäminen -palvelun yksiköistä kulttuurikeskus Caisassa odotettiin vuonna 2020 viestintä- ja markkinointipalveluiden tekemää mielikuvatutkimusta, jonka perusteella toivottiin saatavan tietoa siitä, miten kävijöissä vähemmistönä olevat miehet saataisiin tulemaan palveluun. Annantalon vastauksessa korostettiin, että talo panostaa siihen, että kaikki palvelut olisivat yhdenvertaisesti saavutettavia. Taiteen perusopetuksen tuen vastauksen mukaan keskeisimpänä toimijana käyttäjien vähemmistössä olevien sukupuolten palvelunkäyttömahdollisuuksien edistämässä ovat itsenäiset oppilaitokset, joissa asiaan liittyvää tavoitteellista seurantaa ja siihen liittyvää vuoropuhelua on tarpeen kehittää. Kumppanuudet-yksikössä ei ollut välittömiä suunnitelmia vähemmistönä olevien sukupuolten palvelunkäyttömahdollisuuksien lisäämisestä.⁹³

⁸⁹ Kulttuurin ja vapaa-ajan palveluiden vastaukset sähköpostitiedusteluihin 30.9.–19.10.2020.

⁹⁰ Kulttuurin ja vapaa-ajan palveluiden vastaukset sähköpostitiedusteluihin 30.9.–19.10.2020.

⁹¹ Kulttuurin ja vapaa-ajan palveluiden vastaukset sähköpostitiedusteluihin 30.9.–19.10.2020.

⁹² Kulttuurin ja vapaa-ajan palveluiden vastaukset sähköpostitiedusteluihin 30.9.–19.10.2020.

⁹³ Kulttuurin ja vapaa-ajan palveluiden vastaukset sähköpostitiedusteluihin 30.9.–19.10.2020.

ARVIOINTIMUISTIO 28.1.2021

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2020 (JulkL 6 § 1 mom 6 ja 8 kohdat)

Kirjastopalvelut

Aluekirjastopalvelujen mukaan kirjastoissa edistetään vähemmistönä olevien sukupuolten mahdollisuuksia käyttää palveluita olemalla mahdollisimman sukupuolineutraaleja. Miltei jokaisessa kirjastossa on niin sanottu sateenkaarihyly, johon on koottu seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin liittyvää kaunokirjallisuutta, tietoa, sarjakuvia ja elokuvia. Hyllyn tavoitteena on parantaa kyseisen aineiston löydettävyyttä, edistää avoimuutta ja vahvistaa kirjaston roolia syrjintää vastustavana, kaikille avoimena paikkana.⁹⁴

Oodi-keskustakirjaston mukaan on tiedossa, että naiset tekevät noin 62 prosenttia lainauksista. Kirjastossa on pyritty kohdentamaan miehille ja etenkin pojille on sellaisia kohdennettuja kirjanäyttelyjä ja tapahtumia, jotka heitä voisivat kiinnostaa.⁹⁵

Kirjastojen valtakunnallisten kehittämispalvelujen mukaan tiedonlähteiden verkkoaineisto Makupalat.fi käyttäjistä on Google Analytics -kävijätilastojen mukaan noin 63 prosenttia naisia ja 37 prosenttia miehiä ja Kysy kirjastonhoitajalta -sivuston kävijöistä 61 prosenttia naisia ja 39 prosenttia miehiä. Palvelussa ei ole erikseen pyritty edistämään esimerkiksi miesten mahdollisuuksia palvelujen käyttöön, mutta sukupuolten tasa-arvo on pyritty huomioimaan esimerkiksi siten, että tiedonlähteiden kokoelman sisällössä on pyritty kattamaan kaikki tiedonhakijoiden tarpeet sukupuolesta riippumatta. Palvelussa on pyritty huomioimaan monenlaisten sukupuolten asema, tiedontarpeet ja kiinnostuksen kohteet. Palveluun lisätään jatkuvasti ajankohtaista uutta sisältöä, johon on kuulunut esimerkiksi muunsukupuolisuus tai oman identiteetin arviointi. Tiedonlähteiden kokoelmassa on myös tarjolla aiheen mukaan koottuja, esimerkiksi tasa-arvoon liittyviä tietopaketteja. Makupalat.fi:n sisällön tasapuolisuutta pyritään myös aktiivisesti arvioimaan. Vuonna 2020 palvelussa oli suurempi projekti, jossa etsittiin kokoelmasta erityisesti puuttuvia aihealueita ja pyrittiin lisäämään niihin materiaalia. Eräs näkökulma puuttuvan aineiston etsimisessä oli tasa-arvo. Kysy kirjastonhoitajalta -palvelu on vastauspalvelu, eli siellä toimitaan tasapuolisesti ja vastataan kaikille kysyjille sukupuolesta riippumatta. Palvelussa vastaajat eivät kysy sukupuolta ei eivätkä kiinnitä siihen erikseen huomiota vastausta laadittaessa.⁹⁶

Makupalat.fi ja Kysy kirjastonhoitajalta -verkkopalveluissa on valtakunnallisten kehittämispalveluiden mukaan olennaista palvelun löytyminen verkosta, mihin vaikuttaa eniten Google-näkyvyys. Suurin osa näkyvyyteen vaikuttavista määrittelyistä on kirjastopalvelujen ulottumattomissa, esimerkiksi se, miten palvelut sijoittuvat eri käyttäjien hakutuloksissa hakukoneiden käyttäjäanalyysien perusteella. Joltakin osin palvelun tuottaja voi itse vaikuttaa näkyvyyteen. Palvelujen esille tuominen aktiivisesti verkossa on myös osittain Helsingin kirjastopalvelujen valtakunnallisten kehittämis-

⁹⁴ Kulttuurin ja vapaa-ajan palveluiden vastaukset sähköpostitiedusteluihin 30.9.–19.10.2020.

⁹⁵ Kulttuurin ja vapaa-ajan palveluiden vastaukset sähköpostitiedusteluihin 30.9.–19.10.2020.

⁹⁶ Kulttuurin ja vapaa-ajan palveluiden vastaukset sähköpostitiedusteluihin 30.9.–19.10.2020.

ARVIOINTIMUISTIO 28.1.2021

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2020 (Julkl. 6 § 1 mom 6 ja 8 kohdat)

palvelun käsissä. Esimerkiksi kirjastopalvelut tarjoavat linkit palveluihin kirjastojen sivuille ja levittävät tietoa oppilaitoksiin sekä sosiaalisessa mediassa. Valtakunnallisten kehittämispalvelujen mukaan markkinoinnin kohdentamista eri sukupuoliin voisi harkita, mikäli se tuntuisi tarpeelliselta. Vuonna 2020 suunnitelmissa oli jatkaa palvelujen tunnetuiksi tekemistä yllä mainituilla tavoilla ja erityisesti keskittymällä Google-näkyvyyteen.⁹⁷

2.6 Turvallisemman tilan periaatteita on alettu ottaa käyttöön

Ihmisoikeuksien Helsinki – palvelujen yhdenvertaisuussuunnitelma 2020–2021 sisältää yhtenä kulttuurin ja vapaa-ajan toimialaa koskevana toimenpiteenä, että toimialalla kehitetään palvelukohtaiset turvallisemman tilan periaatteet. Toimenpiteen seurantamittarina on, että turvallisemman tilan periaatteita on otettu käyttöön ainakin yhdessä kulttuurikeskuksessa ja yhdessä liikuntapalvelussa suunnitelman toimikauden loppuun mennessä eli valtuustokauden lopussa 31.5.2021.⁹⁸

Turvallisemman tilan periaatteilla viitataan ensisijaisesti sosiaaliseen eikä fyysiseen ympäristöön: ihmisten sosiaaliseen käytökseen ja vuorovaikutukseen, joihin jokainen voi itse vaikuttaa. Tavoitteena on saada kaikki ihmiset kokemaan itsensä tervetulleeksi tilaan ja osallistumaan tilaisuuteen.⁹⁹

Turvallisemman tilan periaatteiden historia on alkanut vähemmistöliikkeissä, joissa tiloista on pyritty tietoisesti ja suunnitellusti luomaan yhteisöllisiä. Suomessa turvallisemman tilan politiikka on yleistynyt erityisesti viimeisen kymmenen vuoden aikana. Käsitteessä viitataan ”turvallisempaan” tila eikä ”turvalliseen” tilaan, koska kaikille varmasti turvallinen tila on vaikea taata.¹⁰⁰

Turvallisemman tilan periaatteet tulee laatia jokaisen palvelun kohdalla erikseen, sillä niistä keskusteleminen ja niiden yhdessä laatiminen on olennainen prosessi turvallisuuden tunteen lisäämisessä ja yhteisessä sitoutumisessa niiden toteuttamiseen. Niitä ei siis voi suoraan kopioida palvelusta toiseen. Esimerkiksi keskustakirjasto Oodin turvallisemman tilan periaatteet luotiin henkilökunnalle, asiakkaille ja erikseen nuorille asiakkaille suunnatuissa työpajoissa. Tämän lisäksi kaupunkilaisia kuultiin verkkokyselyn avulla. Yhteisöllisesti luotuihin periaatteisiin sitoudutaan paremmin kuin sellaisiin periaatteisiin, jotka olisivat esimerkiksi vain palvelun johdon

⁹⁷ Kulttuurin ja vapaa-ajan palveluiden vastaukset sähköpostitiedusteluihin 30.9.–19.10.2020.

⁹⁸ Ihmisoikeuksien Helsinki – Palvelujen yhdenvertaisuussuunnitelma 2020–2021, 8, 14.

⁹⁹ Turvallisemman tilan periaatteet – rakennetaan tilasta kaikkien yhteinen. Kaupunginkanslian osallisuus- ja neuvontayksikön suunnittelijan power point -esitys kaupungin osallisuusverkoston tapaamisessa 14.9.2020; Ihmisoikeusverkostolla turvallisemman tilan periaatteet. Helmi-intranet, Uutiset, Ihmisoikeusverkostolla turvallisemman tilan periaatteet. Luettu 21.8.2020.

¹⁰⁰ Turvallisemman tilan periaatteet – rakennetaan tilasta kaikkien yhteinen. Kaupunginkanslian osallisuus- ja neuvontayksikön suunnittelijan power point -esitys ja esittäjältä suullisesti saadut tiedot kaupungin osallisuusverkoston tapaamisessa 14.9.2020.

ARVIOINTIMUISTIO 28.1.2021

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2020 (Julkl. 6 § 1 mom 6 ja 8 kohdat)

tai yksittäisten työntekijöiden laatimia.¹⁰¹

Sukupuolten tasa-arvon edistämiseen turvallisemman tilan periaatteet liittyvät siten, että ne antavat erityisesti henkilökunnalle yhteisöllistä tukea muun muassa sukupuoliseen ja seksuaaliseen häirintään liittyvien hankalien ja uhkaavien tilanteiden ratkaisemiseksi. Täten ne mahdollistavat turvallisemman tilan eri sukupuolia, sukupuoli-identiteettejä ja sukupuoli-ilmaisuja edustaville asiakkaille.¹⁰²

Vuonna 2020 kulttuurin ja vapaa-ajan toimialan palveluista Oodi-keskustakirjastossa ja sateenkaarevaa toimintaa seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluville ja sateenkaariteemoja pohtiville 13–29-vuotiaille nuorille tarjoavan nuorisopalveluihin kuuluvassa IrisHelsinki -palvelussa oli jo laadittu ja otettu käyttöön turvallisemman tilan periaatteet. Oodin turvallisemman tilan periaatteet esitetään kuviossa 4. Myös aluekirjastopalvelujen eri yksiköt olivat vuoden 2020 syksyllä laatimassa periaatteita Oodin mallin mukaan. Kulttuurikeskus-palveluissa periaatteita oli keväällä 2019 sovellettu yksittäisessä näyttelyprojektissa Vuotalon galleriassa, joka toimi tuolloin turvallisempaan tilaan eri työpajoihin ja luentosarjoihin.¹⁰³ Kulttuurikeskus Caisassa oli aloitettu henkilökunnan turvallisemman tilan periaatteiden laatiminen vuonna 2020.¹⁰⁴

¹⁰¹ Turvallisemman tilan periaatteet – rakennetaan tilasta kaikkien yhteinen. Kaupunginkanslian osallisuus- ja neuvontayksikön suunnittelijan power point -esitys kaupungin osallisuusverkoston tapaamisessa 14.9.2020; Ihmisoikeusverkostolla turvallisemman tilan periaatteet. Helmi-intranet, Uutiset, Ihmisoikeusverkostolla turvallisemman tilan periaatteet. Luettu 21.8.2020; Tarkastuslautakunnan 2. toimikunnan arviointikäynti kulttuurin ja vapaa-ajan toimialalle 9.10.2020; Tiedot kaupunkilaisten kuulemisesta Oodin turvallisemman tilan periaatteiden laatimisen yhteydessä Kulttuurin ja vapaa-ajan toimialan kehittämisasiantuntijan kommentit arviointimuistioluonnokseen 28.1.2021.

¹⁰² Turvallisemman tilan periaatteet – rakennetaan tilasta kaikkien yhteinen. Kaupunginkanslian osallisuus- ja neuvontayksikön suunnittelijan power point -esitys kaupungin osallisuusverkoston tapaamisessa 14.9.2020; Ihmisoikeusverkostolla turvallisemman tilan periaatteet. Helmi-intranet, Uutiset, Ihmisoikeusverkostolla turvallisemman tilan periaatteet. Luettu 21.8.2020; Tarkastuslautakunnan 2. toimikunnan arviointikäynti kulttuurin ja vapaa-ajan toimialalle 9.10.2020.

¹⁰³ Kulttuurin ja vapaa-ajan palveluiden vastaukset sähköpostitiedusteluihin 30.9.–19.10.2020; Tarkastuslautakunnan 2. toimikunnan arviointikäynti kulttuurin ja vapaa-ajan toimialalle 9.10.2020. Tiedot IrisHelsinki-palvelun toiminnasta <https://irishelsinki.munstadi.fi/>. Luettu 12.1.2021.

¹⁰⁴ Kulttuurin ja vapaa-ajan toimialan kehittämisasiantuntijan kommentit arviointimuistioluonnokseen 28.1.2021.

ARVIOINTIMUISTIO 28.1.2021

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2020 (Julkl. 6 § 1 mom 6 ja 8 kohdat)

Yhdenvertaisuus	Kaikilla on oikeus olla kirjastossa. Päämäärätön oleskelu on sallittua, jopa suotavaa. Rasismi ja syrjintä eivät kuulu kirjastoon, huomioi tämä myös kielenkäytössäsi.
Kunnioitus	Käyttäydy kaikkien viihtyvyys huomioiden. Jokainen saa asioida kirjastossa rauhassa. Varattavat työtilat ovat isompia kokoontumisia varten.
Viihtyvyys	Oodi on yhteinen olohuoneemme. Jokainen on vastuussa tilojen viihtyvyydestä ja siisteydestä sekä omasta käytöksestään. Asiattomaan käyttöön puututaan.
Lupaus	Henkilökunta on täällä sinua varten. Me olemme vastuussa Oodin turvallisuudesta — kerro meille, jos jokin herättää huolta.

Kuvio 4 Oodin turvallisemman tilan periaatteet asiakkaille.¹⁰⁵

Turvallisemman tilan periaatteet oli tarkoitus laatia ja ottaa käyttöön palvelujen yhdenvertaisuussuunnitelman mukaisesti vuodenvaihteessa alkuvuodesta 2021 kulttuurikeskus Stoassa ja Yrjönkadun uimahallissa. Vuonna 2020 alkanut koronapandemia kuitenkin myöhästytti tätä aikataulua.¹⁰⁶

Osa kulttuurin ja vapaa-ajan henkilökunnasta työskenteli koronapandemian vuoksi vuodenvaihteessa 2020–2021 toimialajohdon määräyksellä kokonaan etänä tai muissa tehtävissä, kuten tartunnan jäljityksessä. Siksi ei ollut mahdollista järjestää henkilöstölle tai kaupunkilaisille periaatteiden laatimiseen olennaisena osana kuuluvia työpajoja, joissa osallistujat olisivat olleet fyysisesti läsnä. Työpajoissa keskustellaan työpajan osallistujille turvattomuutta tuottavista tilanteista usein hyvin henkilökohtaisella tasolla ja mahdollisesti tunteita herättävästi. Aiheen luonteen vuoksi työpajojen järjestämistä esimerkiksi verkkotilaisuutena ei pidetty järkevänä, koska osallistujat eivät palvelujen turvallisemman tilan periaatteita edistävien työryhmien arvion mukaan olisi kokeneet oloaan turvallisiksi etätilaisuuksissa. Turvallisemman tilan periaatteiden työstäminen kuitenkin etenee kummassakin palvelussa vuoden 2021 aikana heti kun koronapandemiatilanne sen sallii.¹⁰⁷

¹⁰⁵ <https://www.oodihelsinki.fi/palvelut-ja-tilat/turvallisemman-tilan-periaatteet/>. Luettu 13.1.2021.

¹⁰⁶ Kulttuurin ja vapaa-ajan toimialan kehittämisasiantuntijalta sähköpostitse saadut tiedot 13.1.2021; Kulttuurin ja vapaa-ajan palveluiden vastaukset sähköpostitiedusteluihin 30.9.–19.10.2020; Tarkastuslautakunnan 2. toimikunnan arviointikäynti kulttuurin ja vapaa-ajan toimialalle 9.10.2020.

¹⁰⁷ Kulttuurin ja vapaa-ajan toimialan kehittämisasiantuntijalta sähköpostitse saadut tiedot 13.1.2021.

ARVIOINTIMUISTIO 28.1.2021

Julkisen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2020 (JulKL 6 § 1 mom 6 ja 8 kohdat)

Kulttuuripalvelukokonaisuus on kiinnostunut hyödyntämään turvallisempien tilojen konseptia laajemminkin toimipisteissään. Asiaa oltiin vuoden 2020 lopussa edistämässä useissa toimipisteissä esimerkiksi asiantuntijoiden esittelyjen tai koulutusten avulla. Sen sijaan liikuntapalveluissa ei arviointiin saatujen tietojen mukaan ollut suunnitelmia turvallisempien tilojen periaatteiden laajemmasta käyttöön otosta eri palveluissa lukuun ottamatta pilottina toimivaa Yrjönkadun uimahallia.¹⁰⁸

2.7 Sukupuolten tasa-arvosta saadaan vähän palautetta

Arvioinnissa selvitettiin myös toimialan eri palveluiden saamaa asiakaspalautetta sukupuolten tasa-arvosta toimialan eri palveluista ja koko toimialaa koskevan asiakaspalautteen asiantuntijalta hallinto- ja tukipalveluista. Yleiskuvana arviointiin saaduista tiedoista on, että toimiala ja sen eri palvelut saavat hyvin vähän sukupuolten tasa-arvoon liittyvää palautetta.¹⁰⁹

Kulttuurin ja vapaa-ajan toimialalla kerätään asiakaspalautetta pikapalautejärjestelmällä, jossa on 40 laitetta 33 eri toimipisteessä (kaksi museota, 16 kirjastoa, neljä liikunnan toimipistettä, viisi kulttuuritaloa ja kuusi nuorisotaloa). Palautetta tulee myös kaupunkiyhteisen sähköisen palautejärjestelmän kautta, sähköpostilla sekä myös paljon kasvotusten toimipisteissä. Tämän ohella toimiala kysyy erillisillä asiakaskyselyillä palautetta koko toimialan tasolla kerran vuodessa. Lisäksi tehdään palvelukohtaisia asiakaspalautekyselyjä.¹¹⁰

Toimialan käyttämissä palautekanavissa (pikapalaute, kaupunkiyhteinen palautejärjestelmä, sähköpostipalautteet, suullinen palaute, kulttuuritalojen palautekanavat) ei kysytä sukupuolta eikä mitään muitakaan taustatietoja vastaajasta. Erikseen toteutetuissa asiakaskyselyissä kysytään myös sukupuolta, jolloin vaihtoehtoina ovat ”nainen”, ”mies”, ”muu”, ”en halua vastata”. Kisahallissa pikapalautelaitteet ovat erikseen naisten ja miesten pukuhuoneilla, joten toimialalla oletetaan, että laitteiden kautta saadut palautteet ovat sukupuolen mukaan jaoteltuja. Tätä tietoa on toimialalla käytetty myös vastausten arvioinnissa. Toimialalle tulleesta palautteesta ei ole varsinaisesti eroteltavissa sukupuolten tasa-arvoon liittyvää palautetta, mutta osa palveluista osasi kuitenkin tiedusteluvastauksissa antaa tästä joitakin esimerkkejä.¹¹¹

Kirjastopalveluissa ei juurikaan ollut saatu sukupuolten tasa-arvoon liittyvää palautetta. Aluekirjastoihin oli tullut joitakin moittivia palautteita Sateenkaarihyllystä ja siitä, että kirjastoissa oli käytössä sukupuolivaihtoehtona muu. Palautteen antajat ovat nähneet kyseiset asiat yllytyksenä normien vastaiseen käyttäytymiseen. Palautteen antajille on vastattu asiallisesti ja perustellen.¹¹²

¹⁰⁸ Tarkastuslautakunnan 2. toimikunnan arviointikäynti kulttuurin ja vapaa-ajan toimialalle 9.10.2020.

¹⁰⁹ Kulttuurin ja vapaa-ajan palveluiden vastaukset sähköpostitiedusteluihin 30.9.–19.10.2020.

¹¹⁰ Kulttuurin ja vapaa-ajan palveluiden vastaukset sähköpostitiedusteluihin 30.9.–19.10.2020.

¹¹¹ Kulttuurin ja vapaa-ajan palveluiden vastaukset sähköpostitiedusteluihin 30.9.–19.10.2020.

¹¹² Kulttuurin ja vapaa-ajan palveluiden vastaukset sähköpostitiedusteluihin 30.9.–19.10.2020.

ARVIOINTIMUISTIO 28.1.2021

Julkisen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2020 (JulkL 6 § 1 mom 6 ja 8 kohdat)

Kulttuuripalveluissakaan ei juuri ollut saatu sukupuolten tasa-arvoon liittyvää palautetta. Helsingin taidemuseon tiedusteluvastauksen mukaan viimeisin sukupuolten tasa-arvoon liittyvä palaute oli koskenut unisex-WC-tiloja ja niiden saavutettavuutta talon kaikissa tiloissa. Tilojen saavutettavuutta parannettiin lokakuussa 2020. Muutama kaupunginmuseon näyttelykävijä oli myös antanut negatiivista palautetta valtavirrasta poikkeavista ohjelmistovalinnoista, koska oli kokenut ne provosoivana. Tällaista palautetta on kuitenkin tullut hyvin vähän.¹¹³

Kaupunginorkesteri oli saanut vuosien 2015–2020 aikana vain yhden sukupuolten tasa-arvoon liittyvän palautteen, jossa kritisoitiin niin sanottuja perinteisiä sukupuolirooleja korostavaa kielenkäyttöä. Kaupunginorkesterissa on jo pitkään kiinnitetty huomiota viestinnän sanaston sukupuolineutraaliuteen eli ei viitata esimerkiksi mies-solisteihin tai naiskapellimestareihin ja sukupuolijakauma viedään vain tilastoihin. Palautteen myötä asia on huomioitu aiempaa tarkemmin.¹¹⁴

Kulttuurikeskukset eivät pääsääntöisesti olleet saaneet mitään sukupuolten tasa-arvoon liittyvää palautetta, lukuun ottamatta yhtä toivomusta sukupuolineutraalista WC-tilasta. Lisäksi oli havaittu joitakin epäasiallisia reaktioita esimerkiksi Pride -tapahtumien liputukseen ja näkyvästi esillä olleeseen sateenkaarisälttöön. Nämä eivät varsinaisesti olleet palautetta eikä niitä kirjattu sellaiseksi. Kulttuurin edistäminen -palveluun kuuluvat Annantalo ja kulttuurikeskus Caisa ovat saaneet palautetta, että kumpikin tila koetaan turvalliseksi kaikille kävijöille, esiintyjille ja vierailijoille myös seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluville.¹¹⁵

Myöskään liikuntapalveluihin ei ollut tullut paljoa sukupuolten tasa-arvoon liittyvää palautetta. Yleensä tällainen palaute on lajisidonnaista ja koskee esimerkiksi sitä, kuinka vuorot jaetaan eri lajien kesken. Liikunnan aktiivisuuden kumppanuusyksikkö on jatkuvassa vuoropuhelussa järjestöjen kanssa vuorojen jakamisesta. Joistakin vain naisille rajatuista liikuntatapahtumista on tullut palautetta siitä, että miehetkin haluivat mukaan. Joitakin tapahtumia tai liikuntaryhmiä on rajattu vain yhdelle sukupuolelle siksi, että pukuhuoneita ei pysty järjestämään erikseen miehille ja naisille. Palautteeseen on reagoitu perustamalla kyseisiin lajeihin myös sellaisia ryhmiä, joihin voivat osallistua sekä miehet että naiset.¹¹⁶

Nuorisotyöhönkin oli tullut erittäin vähän palautetta sukupuolten tasa-arvosta. Esimerkiksi tyttöjen huoneista saatu palaute on ollut pääosin myönteistä, mutta yhdessä nuorisotyön yksikössä tyttöjen omat illat oli joskus koettu poikien taholta epäreiluiksi, koska ne vaikuttavat poikien toimintamahdollisuuksiin. Kyseisessä yksikössä toimittiin alun perin niin, että yhdessä tilassa oli tyttöjen tai itsensä tytöiksi kokevien ilta ja

¹¹³ Kulttuurin ja vapaa-ajan palveluiden vastaukset sähköpostitiedusteluihin 30.9.–19.10.2020.

¹¹⁴ Kulttuurin ja vapaa-ajan palveluiden vastaukset sähköpostitiedusteluihin 30.9.–19.10.2020.

¹¹⁵ Kulttuurin ja vapaa-ajan palveluiden vastaukset sähköpostitiedusteluihin 30.9.–19.10.2020.

¹¹⁶ Kulttuurin ja vapaa-ajan palveluiden vastaukset sähköpostitiedusteluihin 30.9.–19.10.2020.

ARVIOINTIMUISTIO 28.1.2021

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2020 (Julkl. 6 § 1 mom 6 ja 8 kohdat)

toisessa poikien tai pojiksi itsensä kokevien. Poikien tyytymättömän palautteen pohjalta yksikkö siirtyi toimimaan siten, että toisessa talossa oli tyttöjen, toisessa kaikkien ilta. Positiivisen diskriminaation perusteella nuorisotyö ei voi mahdollisesta moittivasta palautteesta huolimatta kokonaan luopua tyttöjen omista tapahtumista, kun tytöiksi itsensä kokevat kuitenkin toivovat niitä.¹¹⁷

Erään nuorisotyön yksikön toiminnassa oli ilmennyt nuorten välillä seksuaalista häirintää, minkä vuoksi monet tytöt kokivat, että toimintaan osallistuminen ei ollut heille turvallista. Tapauksen esilletuominen ja selvittäminen veivät aikaa, mutta asia oli johdon käsittelyssä. Seurauksena nuorisotyön yksikössä otettiin käyttöön turvallisemman tilan periaatteet. Yksittäinen nuori oli myös antanut moittivaa palautetta siitä, että nuoriso-ohjaaja oli puhunut feminismistä.¹¹⁸

Eräälle nuorisotyön aluepäällikölle oli tullut joitakin palautteita sateenkaarevasta työstä. Palautteista enemmistö on ollut kyseisen työn puolesta ja vähemmistö sitä vastaan. Pääsääntöisesti yhdenvertaisuus ilmenee palautteissa ja keskusteluissa laajempänä teemana, jota pidetään nuorisopalveluiden perustehtävänä.¹¹⁹

¹¹⁷ Kulttuurin ja vapaa-ajan palveluiden vastaukset sähköpostitiedusteluihin 30.9.–19.10.2020.

¹¹⁸ Kulttuurin ja vapaa-ajan palveluiden vastaukset sähköpostitiedusteluihin 30.9.–19.10.2020.

¹¹⁹ Kulttuurin ja vapaa-ajan palveluiden vastaukset sähköpostitiedusteluihin 30.9.–19.10.2020.

ARVIOINTIMUISTIO 28.1.2021

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2020 (Julkl. 6 § 1 mom 6 ja 8 kohdat)

3 JOHTOPÄÄTÖKSET

Arvioinnin pääkysymyksenä oli, onko Helsingin kaupungin kulttuurin ja vapaa-ajan toimialalla alettu toteuttaa kaupungin palvelujen tasa-arvosuunnitelman ja yhdenvertaisuussuunnitelman sukupuolten tasa-arvoa edistäviä toimenpiteitä. Arvioinnissa katsottiin, että toimenpiteitä oli alettu toteuttaa, jos niistä oli olemassa suunnitelma, jossa määriteltiin vastuutahot ja realistinen aikataulu toimenpiteiden toteutumiselle vuoden 2021 loppuun mennessä. Arviointiin saatujen tietojen mukaan suunnitelmien mukaisia toimenpiteitä on alettu toteuttaa siten, että ne on mahdollisuus saada valmiiksi vuoden 2021 aikana.

Toimialalle oli asetettu tasa-arvosuunnitelman ja yhdenvertaisuussuunnitelman mukaisia tasa-arvotavoitteet jo kaupunkitasoisessa tasa-arvosuunnitelmassa. Koska tavoite oli jo toteutunut, toimialalla päätettiin valita kyseisen tavoitteen mittariksi, että toimialan avustusten myöntämisperusteisiin tullaan sisällyttämään eettiset periaatteet, joissa on myös tasa-arvonäkökulma. Mittarin mukaan tavoite on toteutumassa, sillä toimialan arvion mukaan periaatteet valmistuvat ja niistä päätetään nykyisen valtuustokauden aikana eli toukokuun 2021 loppuun mennessä.

Kulttuuri- ja liikuntapalveluiden kävijätietojen keräämisen kehittäminen siten, että kerättäisiin tietoa kävijöiden sukupuolijakaumista, myös sukupuolesta muu, on käynnissä kulttuuri- ja liikuntapalveluissa kevään 2021 aikana. Kirjasto- ja nuorisopalvelut eivät ole mukana tässä kehitystyössä, koska ne keräävät käyttäjätietoja jo suhteellisen järjestelmällisesti ja kattavasti. Kirjastopalveluissa saadaan tieto lainaajien sukupuolesta kirjastokortin käyttäjätiedoista, joissa naisen ja miehen ohella käyttäjä voi valita sukupuolekseen myös ”muu” tai ”ei halua kertoa”. Kirjastoissa käyvien asiakkaiden sukupuolia ei voi kattavasti selvittää, mutta sukupuolta kysytään asiakaskyselyissä. Nuorisopalveluissa useimmilla toimintaan osallistuvilla nuorilla on jäsenkortti, jota varten toimiala saa lomakkeella tiedon nuoren sukupuolesta vastaavin valinnoin kuin kirjastoissa. Tieto ei kuitenkaan tallennu järjestelmiin oikein, koska niissä ei ole vastaavia luokitusmahdollisuuksia.

Toimiala on lisäämässä sukupuolitietoisuutta palveluiden suunnittelussa. Toimialalla on käynnissä kävijätilastojen ja kaupunkilaisprofiilien hyödyntämisen kehittäminen, joka on aloitettu syksyllä 2020. Toimiala jatkaa työtä määrittelemällä alkuvuodesta 2021 kullekin palvelulle sopivat yhteydet kaupunkilaisprofiilien käyttöön sukupuolten tasa-arvon näkökulmasta.

Toimialan oman arvion perusteella tasa-arvosuunnitelman mukainen toimenpide sukupuolivaikutusten huomioinnista tietyissä erikseen sovittavissa palveluissa todennäköisesti toteutuu vuoden 2021 aikana. Toimenpidettä oltiin kuitenkin vasta aloittamassa tammi-helmikuussa 2021, joten sen toteutuminen aikataulussa on vielä epävarmaa. Toimialan palveluissa ei arviointiin saatujen tietojen mukaan vuonna 2020

ARVIOINTIMUISTIO 28.1.2021

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2020 (JulKL 6 § 1 mom 6 ja 8 kohdat)

tehty systemaattista, päätösasiakirjoihin dokumentoitua sukupuolivaikutusten ennakkoarviointia päätösvalmistelussa, mutta sukupuoli on muutoin otettu huomioon toiminnassa useissa palveluissa.

Toimiala on lisäämässä vähemmistönä olevien sukupuolten mahdollisuuksia käyttää vapaa-ajan palveluita. Liikuntapalveluissa valmistui vuonna 2020 selvitys Helsingin kaupungin ylläpitämien liikunta- ja ulkoilupaikkojen sukupuolivähemmistöille soveltuvista intiimitiloista. Selvitys sisälsi myös tarkastelun unisex-pukuhuonekäytännöstä, mikä oli mittarina kyseiselle kaupungin tasa-arvosuunnitelmassa toimialalle asetetulle tavoitteelle. Jää nähtäväksi, miten selvityksen tuloksia käytännössä hyödynnetään uusia liikunta- ja harrastustiloja rakennettaessa ja vanhojen tilojen remontoinnin tai tilajärjestelyiden yhteydessä.

Toimialalla ollaan kehittämässä turvallisemman tilan periaatteita useissa eri palveluissa. Turvallisemman tilan periaatteet oli tarkoitus laatia ja ottaa käyttöön vuoden 2021 alussa yhdessä kulttuurikeskuksessa (Stoa) ja yhdessä liikuntapalvelussa (Yrjönkadun uimahallissa) palvelujen yhdenvertaisuussuunnitelman mukaisesti. Koronapandemian vuoksi arvioinnin aikana oli epävarmaa, ehditäänkö niitä ottaa käyttöön 2021 loppuvan valtuustokauden aikana, mikä oli yhdenvertaisuussuunnitelman toimenpiteiden tavoiteaikataulu.

Kulttuuripalveluissa, kirjastopalveluissa ja nuorisopalveluissa ollaan laajemminkin kiinnostuneita hyödyntämään turvallisemman tilan periaatteita tulevaisuudessa. Liikuntapalveluissa ei ole arviointiin saatujen tietojen mukaan suunnitelmia laajentaa periaatteiden käyttöönottoa muissa palveluissa kuin Yrjönkadun uimahallissa.

ARVIOINTIMUISTIO 28.1.2021

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2020 (Julkl. 6 § 1 mom 6 ja 8 kohdat)

LÄHTEET

Tarkastuslautakunnan 2. toimikunnan arviointikäynti kulttuurin ja vapaa-ajan toimialalle 9.10.2020.

Kehittämisasiantuntijan haastattelu, kulttuurin ja vapaa-ajan toimiala, hallinto- ja tukipalvelut, kehittämispalvelut, kehittämisyksikkö 12.6.2020.

Sähköpostitiedustelut ja kirjalliset vastaukset

Kehittämisasiantuntija, kulttuurin ja vapaa-ajan toimiala, hallinto- ja tukipalvelut, kehittämispalvelut, kehittämisyksikkö, kommentit arviointimuistioluonnokseen 28.1.2021.

Kulttuurin ja vapaa-ajan palveluiden vastaukset sähköpostitiedusteluihin 30.9.–19.10.2020.

Kehittämisasiantuntija, kulttuurin ja vapaa-ajan toimiala, hallinto- ja tukipalvelut, kehittämispalvelut, kehittämisyksikkö 18.6.2020, 13.1.2021, 14.1.2021 ja 18.1.2021.

Muut lähteet:

Ihmisoikeuksien Helsinki – Palvelujen yhdenvertaisuussuunnitelma 2020–2021.

Helojärvi, T. 2020. Selvitys Helsingin kaupungin ylläpitämien liikunta- ja ulkoiluapaikkojen sukupuolivähemmistöille soveltuvista intiimitiloista. Helsingin kaupungin liikuntapalvelut. Saatu sähköpostitse Kulttuurin ja vapaa-ajan toimialan liikuntapalvelujen liikuntapaikat-yksikön erityissuunnittelijalta 11.1.2020.

Kohti tasa-arvoista Helsinkiä 2019–2021. Suunnitelma sukupuolten tasa-arvon edistämiseksi Helsingin kaupungin palveluissa ja toiminnassa 2019–2021. Helsingin kaupungin keskushallinnon julkaisuja 2019:33.

Kurki K. 2018. Liikunnan seuratuksen sukupuolivaikutusten arviointi. Helsingin kaupunki, Kulttuurin ja vapaa-ajan toimiala, Liikunnan palvelukokonaisuus.

Maailman toimivin kaupunki. Helsingin kaupunkistrategia 2017–2021.

Patosalmi M., Ahlgren-Leinvuo H. & Hirvonen J. 2019. Sukupuolivaikutusten arviointi Helsingin kaupungin palveluissa. Tasa-arvohankkeen tuloksia. Helsingin kaupunki, kaupunginkanslia, kaupunkitutkimus ja -tilastot, Tutkimuksia 2019:1.

Karvinen M. & Venesmäki E. 2019. Tilaa moninaisuudelle! Opas seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen yhdenvertaisuuden edistämiseen.

Suunnitelma sukupuolten tasa-arvon edistämiseksi Helsingin kaupungin palveluissa 2013–2016. Helsingin kaupunki, henkilöstökeskus.

ARVIOINTIMUISTIO 28.1.2021

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2020 (JulKL 6 § 1 mom 6 ja 8 kohdat)

ARVIOINTIMUISTIO 28.1.2021

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2020 (JulkL 6 § 1 mom 6 ja 8 kohdat)

LIITTEET

Liitteet esitetään numeroidusti omilla sivuillaan.

Liite 1 Arvioinnin toteuttamissuunnitelma

Arviointiaihe		
Sukupuolten tasa-arvon edistäminen kulttuurin ja vapaa-ajan toimialalla		
Suunnitelman laatija Jaakko Seppälä ja Aija Kaartinen		Pvm 27.5.2020
Arvioinnin ohjausryhmä Tarkastuslautakunnan 2. toimikunta		
Aloittamisaika 6/2020	Valmistumisaika 2/2021	Vastaava valmistelija, muut valmistelijat Jaakko Seppälä ja Aija Kaartinen
Arviointiaiheen tausta		
Kaupunkistrategian mukaan sukupuolten tasa-arvo on läpäisevä periaate kaikessa kaupungin toiminnassa. Strategian mukaan tämän periaatteen edistämiseksi strategiakaudella käynnistetään tutkimuspohjainen hanke, jossa valituille palveluille toteutetaan sukupuoli-vaikutusten arviointi.¹²⁰ Sukupuolten tasa-arvo tarkoittaa Helsingille kaikkien sukupuolten ja sukupuoli-identiteetin tunnistamista ja tunnustamista.¹²¹ Sukupuolikäsitys on Helsingissä tasa-arvolain mukaisesti moninainen. Se tarkoittaa, että ihmiset ovat sukupuoli-identiteetiltään ja sukupuolen ilmaisultaan moninaisia; naisia, miehiä, intersukupuolisia, transihmisiä, muunsukupuolisia, jotain näiden väliltä tai kokonaan tällaisten kategorioiden ulkopuolella.¹²² Tasa-arvolain mukaan viranomaisten tulee kaikessa toiminnassaan edistää naisten ja miesten välistä tasa-arvoa tavoitteellisesti ja suunnitelmallisesti sekä luoda ja vakiinnuttaa sellaiset hallinto- ja toimintatavat, joilla varmistetaan naisten ja miesten tasa-arvon edistäminen asioiden valmistelussa ja päätöksenteossa. Lain mukaan tulee erityisesti muuttaa niitä olosuhteita, jotka estävät tasa-arvon toteutumista. Naisten ja miesten välisen tasa-arvon edistäminen tulee ottaa huomioon myös palvelujen saatavuudessa ja tarjonnassa. Lain tarkoituksena on myös estää sukupuoli-identiteettiin tai sukupuolen ilmaisuun perustuva syrjintä.¹²³ Kohti tasa-arvoista Helsinkiä 2019–2021 -suunnitelma pyrkii edistämään tasa-arvoa Helsingin kaupungin palveluissa ja toiminnassa. Kulttuuri ja vapaa-ajan toimialan osalta tavoitteiksi on määritelty:		
1. Laaditaan toimialan tasa-arvotavoitteet.		

¹²⁰ Maailman toimivin kaupunki. Helsingin kaupunkistrategia 2017–2021, 5.

¹²¹ Kohti tasa-arvoista Helsinkiä 2019 - 2021, 4.

¹²² Kohti tasa-arvoista Helsinkiä 2019 - 2021, 5.

¹²³ Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta 8.8.1986/609 § 1 ja § 4.

ARVIOINTIMUISTIO 28.1.2021

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2020 (Julkl. 6 § 1 mom 6 ja 8 kohdat)

2. Kerätään tietoa kulttuuri- ja liikuntapalveluiden kävijöiden sukupuolijakaumista (myös sukupuolesta muu).
3. Lisätään sukupuolitietoisuutta palveluiden suunnittelussa.
4. Lisätään vähemmistönä olevien sukupuolten mahdollisuuksia käyttää vapaa-ajan palveluita.

Tavoitteille on määritelty toimenpiteet ja näille toimenpiteille mittarit.

Ihmisoikeuksien Helsinki – Palvelujen yhdenvertaisuussuunnitelman 2020–2021 tavoitteena on rakentaa maailman toimivinta kaupunkia oikeudenmukaisuuden, yhdenvertaisuuden ja ihmisoikeuksien näkökulmasta. Siinä mainittuna unelmana on Helsinki, jossa kehtaa kaupunkilaista tai palvelujen käyttäjää ei kohdella epäasiallisesti, syrjitä tai häiritä muun muassa sukupuolen, sukupuoli-identiteetin tai sukupuolen ilmaisun perusteella. Kulttuuri ja vapaa-ajan toimialalle on määritelty seuraavat toimenpiteet:

1. Tehdään selvitys mahdollisuudesta ottaa käyttöön Kaikukortti, jonka tavoitteena on parantaa taloudellisesti tiukassa tilanteessa olevien ihmisten mahdollisuuksia osallistua kulttuurielämään ja harrastaa taiteen tekemistä.
2. Liikuntapalveluita ja sen toimipisteitä kehitetään helpommin saavutettaviksi asiakkaiden kulttuuritaustasta riippumatta.
3. Kehitetään palvelukohtaiset turvallisemman tilan periaatteet kulttuurin ja vapaa-ajan toimialalla.
4. Määritellään ruotsinkielisen palvelutoiminnan yhteistyö- ja kehittämistarpeet.

Näille toimenpiteille on määritetty seuranta ja aikataulu. Toimenpiteistä arvioinnin osakysymykseksi on nostettu kolmas kysymys. Muut toimenpiteet liittyvät suoraan johonkin muuhun ominaisuuteen kuin sukupuoleen.

Tuloksellisuusnäkökulmat

Arvioinnissa tarkastellaan sukupuolten tasa-arvon huomioon ottamista palveluiden tuotannossa, ei varsinaisia tuloksellisuuden kuvaajia.

Arviointi koko kunnan toiminnan laajuudessa

Sukupuolten tasa-arvo tulee ottaa huomioon kaikessa kunnan toiminnassa, niin päätöksenteossa ja sen valmistelussa sekä itse ja ostopalveluna tuotetuissa palveluissa.

Aiheeseen liittyvien suositusten jälkiseuranta

Aiheeseen liittyvää arviointia on tehty vuonna 2016 otsikolla Sukupuolten tasa-arvon edistäminen lasten ja nuorten palveluissa. Arvioinnin seurauksena annettiin neljä suositusta:

1. Varhaiskasvatusviraston ja nuorisoihmissuhteiden tulee jatkaa toimenpiteitä sukupuolen mukaisen segregaatoin vähentämiseksi palveluissa
2. Opetusviraston ja kaupunginkanslian tulee jatkaa toimenpiteitä sukupuolen mukaisen segregaatoin vähentämiseksi palveluissa, joissa ohjataan nuoria koulutukseen ja työelämään

ARVIOINTIMUISTIO 28.1.2021

Julkisen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2020 (JulkL 6 § 1 mom 6 ja 8 kohdat)

3. Liikuntaviraston tulee ottaa sukupuolten tasa-arvotyö ja yhdenvertaisuus aiempaa näkyvämmäksi osaksi toiminnan tavoitteita uudistetun liikuntalain, sukupuolten tasa-arvosta annetun lain ja yhdenvertaisuuslain mukaisesti
4. Liikuntaviraston tulee suunnitella toimenpiteitä sille, miten sukupuolten tasa-arvo otetaan huomioon päätösten ennakko vaikutusten arvioinnissa suunniteltaessa investointeja ja hankintoja sekä kohdennettaessa avustuksia

Tässä arvioinnissa esitettyjen suositusten vaikuttavuutta on arvioitu vuonna 2018. Arvioinnin johtopäätöksenä on todettu, että "Kasvatuksen ja koulutuksen toimialalla, kaupunginkanslian nuorten ohjaustyössä ja nuorisopalveluissa on jatkettu toimenpiteitä sukupuolen mukaisen segregaaion vähentämiseksi. Liikuntapalveluissa on alettu toteuttaa kaupungin strategian mukaista sukupuolivaikutusten arviointia avustuksissa ja suunnitella toimenpiteitä selvityksen pohjalta."

Arviointikysymykset ja -aineisto

Arvioinnin pääkysymys on: Onko Helsingin kaupungin kulttuurin ja vapaa-ajan toimialalla alettu toteuttaa kaupungin palvelujen tasa-arvosuunnitelman ja yhdenvertaisuussuunnitelman sukupuolten tasa-arvoa edistäviä toimenpiteitä?

Arvioinnin osakysymykset ovat:

1. Onko toimialalla asetettu tasa-arvosuunnitelman ja yhdenvertaisuussuunnitelman mukaisia tasa-arvotavoitteita?
2. Onko kulttuuri- ja liikuntapalveluiden kävijöiden sukupuolijakaumista kerätty tietoa?
3. Onko kävijätilastoja ja kaupunkilaisprofileja hyödynnetty kulttuuripalvelujen sisältöjen kehittämisessä?
4. Onko sukupuolivaikutusten arviointia kehitetty sovituisissa toiminnoissa ja toimipaikoissa?
5. Onko vähemmistönä olevien sukupuolten mahdollisuuksia käyttää vapaa-ajan palveluita lisätty?
6. Onko kulttuurin ja vapaa-ajan toimialalle kehitetty palvelukohtaiset turvallisemman tilan periaatteet?

Arvioinnin kriteerinä on se, että toimenpiteet on toteutettu tai että toimenpiteiden toteuttamisesta on tehty suunnitelma. Suunnitelmassa tulee olla määriteltynä vastuutahot ja sellainen aikataulu, että toimenpide toteutuu viimeistään kyseiseen toimenpiteeseen liittyvän kaupunkitasoisen suunnitelman viimeisenä voimassaolovuotena.

Arviointikriteerien soveltamisessa otetaan huomioon mahdolliset koronaepidemian vaikutukset toimintaan.

Arvioinnin aineistona käytetään haastatteluita tai tiedusteluita toimialan palveluiden ja yhdenvertaisuuden kehittämisen asiantuntijoille. Lisäksi hyödynnetään asiakirja-aineistoa,

ARVIOINTIMUISTIO 28.1.2021

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2020 (Julkl. 6 § 1 mom 6 ja 8 kohdat)

esimerkiksi arvioinnin toimenpiteisiin ja suunnitelmiin liittyvää päätöksenteko- ja valmisteluaineistoa. Arvioinnissa käytetään mahdollisuuksien mukaan myös palveluiden tasa-arvoon ja yhdenvertaisuuteen liittyvää asiakaspalautetta.

Rajaukset

Arviointi rajataan koskemaan sukupuolten tasa-arvoa koskevien toimenpiteiden toteuttamista ja suunnittelua kulttuurin ja vapaa-ajan toimialalla. Arvioinnin ulkopuolelle rajataan henkilöstön sukupuolten tasa-arvoon liittyvien toimenpiteiden arviointi, koska tarkastuslautakunta on arvioinut henkilöstön palkitsemisen yhdenmukaisuutta ja tasa-arvoisuutta vuonna 2018 ja arvioi kyseisen arvioinnin suositusten vaikuttavuutta vuonna 2020.